

MASTEROPPGAVE I PSYKISK HELSEARBEID

Studieprogram:

Psykisk helsearbeid

Måned:

Mai

Årstall:

2016

Tittel:

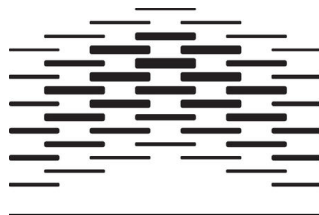
Forumteater – et bidrag til bedre psykisk helse for barn?

Navn:

Eirin Selmer-Hansen

Fakultet for helsefag

Institutt for sykepleie og helsefremmende arbeid

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

FORORD

Med denne masteroppgaven i psykisk helsearbeid, avsluttes nå et kapittel ved høgskolen i Oslo og Akershus. Dette arbeidet har på mange måter vært krevende, samtidig som det har vært en lærerik prosess. Studietiden er for denne gang avsluttet og jeg føler meg beriket med verdifull kunnskap.

I mitt kliniske arbeid med barn og unge har mange tilnæringsmetoder og alternativer vært prøvd ut og benyttet i et forsøk på å bedre barn og unges psykiske helse. Forumteater har vært en av de metodene som har inspirert og engasjert mest for mitt vedkommende. Takk til dere som har lært meg verktøyet, dere vet hvem dere er. Jeg må videre få takke informantene som har delt av sine opplevelser og erfaringer, uten dere hadde ikke studien blitt noe av. Takk til medstudenter og lærere. Takk til venner og familie for både støtte, råd, veiledning og oppmuntringer.

Den som i mine øyne skal takkes mest i forbindelse med dette prosjektet er førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo og Akershus, Astri Melheim. Takk for din utrolige raushet, din humor, din støtte og ikke minst din verdifulle kunnskap og flotte evne til å veilede! Jeg er deg evig takknemlig.

SAMMENDRAG

Bakgrunn:

I arbeidet med å bedre barn og unges psykiske helse er det nødvendig med et mangfold av tilnæringsmetoder. En av metodene kan være dramaformen forumteater. Denne metoden er lite beskrevet i psykisk helsearbeid for barn her til lands, og teorigrunnet er beskjedent både i Norge og internasjonalt.

Formål:

Studiens hensikt var å undersøke fagpersoners erfaringer med forumteater, og hvordan bruken av forumteater i psykisk helsearbeid for barn kunne bidra til økt sosial kompetanse. Dette er i masteroppgaven belyst ved hjelp av teori og funnene fra studien som oppgaven bygger på.

Metode:

Studien har et beskrivende og utforskende design, inspirert av hermeneutiske og fenomenologiske vitenskapsteoretiske perspektiver. Forfatteren har gjennomført en kvalitativ studie, hvor intervjuer har blitt benyttet som datasamlingsmetode. Fire informanter med erfaring med forumteater for barn er intervjuet om sine erfaringer med metoden.

Funn:

Studiens funn tyder på at forumteater som metode innenfor psykisk helsearbeid for barn kan ha betydning på flere områder. Hovedfunnene i studien er delt inn tre kategorier, barnefelleskapets betydning, barns evne til endring gjennom lek og barns kroppslige uttrykk. Studien tyder på at forumteater kan bidra til å øke barns sosiale kompetanse, særlig med tanke på kommunikative ferdigheter. Forumteater kan være en metode som i en leken ramme gir anledning til å utforske og arbeide med urettferdighet og utfordringer. Videre kan barnefelleskapets styrker brukes aktivt i metoden.

Konklusjon:

Studien belyser hvordan forumteater kan bidra til bedre psykisk helse for barn. Den løfter fram forumteater som metode og på hvilke områder innenfor barns psykiske helse forumteater kan ha betydning. Det kunne være av interesse om fremtidige studier undersøkte barnas opplevelse med metoden, og hva som var virksomt eller mindre virksomt fra deres perspektiv.

Nøkkelord: Barn, forumteater, psykisk helse, lek og sosial kompetanse.

ABSTRACT

Background:

To improve child and adolescent mental health, it is necessary with a diversity of approaches. One method can be the drama form forum theatre. This method is little described in mental health work with children, and the theoretical basis is modest both in Norway and internationally.

Aims:

The purpose of the study was to investigate the professionals' experiences with forum theatre, and how the use of forum theatre in mental health work with children could contribute to increased social competence. This is in this paper illuminated by theory and the findings from this study.

Method:

This study has a descriptive and exploratory design, inspired by hermeneutic and phenomenological epistemological perspectives. It's a qualitative study, who used interviews to collect data. Four informants with experience with forum theatre for children are interviewed about their experiences with the method.

Results:

Findings from the study suggest that forum theatre as a method in mental health work with children can have an impact in several areas. The main findings of the study is divided into three categories; the importance of the child-child relation, children's ability to change through play and children's bodily expressions. The study suggests that forum theatre can help increase children's social competence, particularly in terms of communication skills. Forum theatre can be a method that provides an opportunity to explore and work with injustice and challenges.

Conclusion:

The study shows how forum theatre can contribute to improve the mental health of children. It lifts up forum theatre as method, and in which areas within children's mental health forum theatre may be significant. For further studies, it could be of interest to examine the children's experience with the method, and what they meant to be effective with the method, from their perspective.

Keywords: Children, mental health, play, social competence and forum theatre.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1.0 INNLEDNING	6
1.1 STUDIENS HENSIKT.	7
1.2 BEGREPSFORKLARINGER OG PRESISERINGER.....	7
2.0 TEORETISK RAMMEVERK	8
2.1 PSYKISK HELSE HOS BARN.....	8
2.2 FORUMTEATER SOM KREATIV TILNÆRMINGSMETODE MED BARN.	9
3.0 METODE	10
3.1 SØKESTRATEGI.....	10
3.2 UTVALG.	11
3.3 DATAINNSAMLING.	11
3.4 FORSKNINGSETIKK OG FORSKERROLLEN.	12
3.5 FORFORSTÅELSE.....	13
3.6 ANALYSE.	14
4.0 FUNN	16
4.1 BARNES EVNE TIL ENDRING GJENNOM LEK.	16
4.2 BARNEFELLESKAPETS BETYDNING.	17
4.3 BARNES KROPPSLIGE UTTRYKK.....	18
5.0 DISKUSJON.....	20
5.1 STUDIENS GYLDIGHET OG TROVERDIGHET.	20
5.1 BARNEFELLESKAPET OG DETS BETYDNING.	22
5.2 SOSIAL KOMPETANSE OG PSYKISK HELSE.	23
5.3 KOMMUNIKASJON SOM EN DEL AV SOSIAL KOMPETANSE.	24
5.4 BARNES KREATIVITET.	26
5.5 FORUMTEATER SOM METODE FOR PROBLEMLØSNING.	27
5.6 FRAMTIDIG FORSKNING.....	28
6.0 AVSLUTNING	29
LITTERATURLISTE	30
8.0 ARTIKKEL.....	34
VEDLEGG 1: GODKJENNELSE FRA NSD.	51
VEDLEGG 2 : INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING.	54
VEDLEGG 3: INTERVJU-GUIDE.	56

1.0 INNLEDNING

Så mange som 15-20% av barn og unge under 18 år i Norge anses å ha nedsatt funksjon på grunn av psykiske vansker (Mathiesen, 2009). Undersøkelser tyder på at psykiske lidelser i barne- og ungdomsårene kan ha større negativ betydning for barns utvikling enn somatisk sykdom (Goodman, Joyce og Smith, 2011; Delaney og Smith, 2012). I arbeidet med å bedre barn og unges psykiske helse er det nødvendig med et mangfold av tilnæringsmåter. En av faktorene som styrer valg av tilnæringsmåte er barnets alder. I denne studien er fokuset barn i alderen 6-12 år. I førskolealderen blir det viktigere enn tidligere for barn å både etablere vennskap, opprettholde relasjoner og fungere i grupper og følge gruppens normer (Von Tetzchner, 2013). Lek kan sies å ikke ha noen helt klar utviklingsmessig struktur i forhold til alder. Noen former opptrer for første gang tidligere enn andre, men lekens ulike former fortsetter å være en del av barnas repertoar uavhengig av alder så lenge de leker (Von Tetzchner, 2013). Knudsen, Holmen og Håpenes (2005) hevder at kulturell stimulering kan bidra til å fremme den emosjonelle, språklige og sosiale utviklingen hos barn. Disse aspektene anses som sentrale for at barna skal være og forbli velfungerende både psykisk og sosialt. Drama kan være en form for kulturell stimulering, med bidrag til barns sosiale utvikling, siden sosial samhandling er en av forutsetningene for at aktiviteten kan gjennomføres. Drama kan betraktes som en gruppeaktivitet (Morken, 1985). Drama finnes i mange former, og samlenavnet "de undertryktes teater" betraktes som et sett av teaterformer som bygger på samhandling mellom skuespillere og tilskuere. Forumteater er en egen form som hører hjemme under "de undertryktes teater" (Engelstad, 2004; Hammond, 2013). Forumteater hadde sin opprinnelse i Brasil på 1960/1970 tallet, og grunnleggeren var Augusto Boal. Teaterformen fikk i 1994 en offisiell annerkjennelse av UNESCO som "et verktøy for sosial forandring" (Engelstad, 2004). Forumteateret kan likeså være en arena hvor deltagerne kan trene seg på virkeligheten og forberede seg på fremtiden (Byrøus, 2005). Det er dette siste som er interessant for denne studien; å skape arenaer der barn kan trene seg på å håndtere virkelighetens utfordringer og forberede seg på fremtiden. Forumteateret har ikke regien ferdig når deltagerne kommer. Tema kan bestemmes av gruppen og teateret kan utformes derfra (Engelstad, 1989). Det bør alltid være en spill-leder, en "joker" som har ansvaret for å lede forumteateret. Joker er den ansvarlige for å ivareta deltagerne og er som oftest en voksen. Slik er det den voksnes ansvar at voksen-barn samarbeidet skjer på en hensiktsmessig måte. Et av målene med forumteateret er at tilskueren skal forandre sin posisjon fra å være en passiv

deltager, til å bli en aktiv medskaper (Byrøus, 2005). Forumteater har blitt brukt som en metode i utdanningsøyemed (Middelwick, Kettle og Wilson, 2012; McClimens og Scott, 2007; Engelstad, 1989). Det brukes også i skolen og innenfor psykisk helsearbeid. Forfatterens erfaring med forumteater i en behandlingskontekst i psykisk helsevern for barn, har vært selve drivkraften bak denne studien.

1.1 Studiens hensikt.

Kultur og helseprosjekter har vært fokusområder tidligere her til lands. I tidsrommet 1997-99, ble det av regjeringen bevilget 15 millioner til slikt utviklingsarbeid. Dette for å prøve ut kulturelle virkemidler i helsefremmende, rehabiliterende og forebyggende arbeid. Målet var at kunst og kultur skulle gjøres tilgjengelig for flere og at kultur skulle bli en anerkjent metode i arbeidet (Knudsen, Holmen og Håpenes, 2005). I rapporten utarbeidet i etterkant, ble det påpekt helsegevinster for deltagerne, men det mangler forsknings-studier som belyser effekten av disse tiltakene. Det mangler både studier over tid, og kontrollgrupper (Knudsen, Holmen og Håpenes, 2005). Dette inntrykket deles av forfatteren, og det ble derfor viktig å belyse at en kulturell aktivitet og en kreativ arbeidsform som forumteater kunne bidra inn i psykisk helsearbeid.

På bakgrunn av dette har følgende problemstilling for studien blitt utarbeidet;

Hvordan kan bruk av forumteater i psykisk helsearbeid for barn bidra til økt sosial kompetanse?

Tre forskningsspørsmål ble utarbeidet:

1. Hva er forumteater?
2. Hva er virksomt med forumteater for barn?
3. Hvilke relasjonelle utfordringer kan barn få hjelp med gjennom forumteater?

1.2 Begrepsforklaringer og presiseringer.

Forumteater er metoden eller verktøyet som studien tar utgangspunkt i. Det er metodens bidrag til sosial kompetanse og dermed bedre psykisk helse for barn, som er denne oppgavens fokus. Noen steder i teksten brukes kulturell aktivitet og drama. Forumteater er en metode innenfor drama, og i denne sammenhengen betraktes det som en kulturell aktivitet. I masteroppgaven brukes begrepene studien, prosjektet og oppgaven, begrepene henspiller på det samme. Uten studien, ingen masteroppgave.

2.0 TEORETISK RAMMEVERK

2.1 Psykisk helse hos barn.

Verdens helseorganisasjons idealstandard på helse fra 1948 beskriver at; helse er en tilstand av fullkommen fysisk, psykisk og sosialt velbefinnende og ikke bare fravær av sykdom eller lyte (Regjeringen, 2014). I teorien kan psykisk helse forstås som et relativt nøytralt begrep, hvor det kan spesifiseres med adjektiver som god eller dårlig for å beskrive den psykiske helsen. Som en kontrast til dette så tyder det på at i dagligtalen brukes begrepet psykisk helse mer for å beskrive en utfordring enn en ressurs (Folkehelseinstituttet, 2014). Det viser seg at manglende sosial støtte påvirker menneskers mestringsressurser, forringer livskvaliteten og medfører en risiko for dårligere helse. I et folkehelseperspektiv bør sosial støtte og deltagelse være viktige fokusområder. Sosial støtte er helsefremmende i seg selv, det bidrar til god psykisk helse og trivsel (Folkehelseinstituttet, 2014). Dette er også gjeldende for barn. Sosial støtte gjennom felleskapet de deler med andre barn er av betydning for deres selvbilde, og i dette fellesskapet former og danner barn hverandre. Barnefelleskapet kan ikke erstattes av andre menneskelige felleskap, siden de ikke har barns perspektiver i seg. (Melheim, 2014). En av styrkene til barnefelleskapet, kan være at gjennom å være deltager i et felleskap, fører dette til tilhørighet i en gruppe. For at barn skal fungere i et barnefellesskap og oppleve denne sosiale støtten, trenger barna å inneha sosial kompetanse. Sosial kompetanse er de personlige ferdigheter og forutsetninger som bidrar og gjør det mulig å lykkes på det sosiale området (Ogden, 2011). Det handler om å ha evnen til å endre sin egen adferd, etter hva som er påkrevd og forventet i en gitt situasjon (Ertesvåg, 2003) Sosial kompetanse vil være avhengig av konteksten og hvilken kultur man ser på. Kravene til denne kompetansen i et miljø vil kunne endre seg på bakgrunn av hvem som er tilstede (Ertesvåg, 2003). Kort forklart handler sosial kompetanse om det å kunne mestre samspill med andre (Lamer, 1997; Vedeler, 1999). Innenfor dette handler det om hvilke handlinger, oppfatninger og vurderinger barnet gjør eller har, som setter barnet i stand til å lykkes med det sosiale (Lamer, 1997). Det viser seg ved at barn tar initiativ ovenfor andre barn, det tilpasser seg andre barn, det kan fortsette, endre og avslutte interaksjoner med andre etter som det er passende i den aktuelle situasjonen. Denne formen for sosial kompetanse hevdes å være vesentlig for barns motstandsdyktighet og mestring (Lamer, 1997). Sosial kompetanse kan videre defineres som barnets kapasitet til å integrere følelser, adferd og tenkning, på en slik måte at det vil lykkes med sosiale oppgaver

og ha en positiv videre utvikling (Weissberg og Greenberg, 1998). Dette impliserer at skal barnet nå sosiale mål må de klare å regulere følelser, adferd og tenkning. Videre kreves det at barnet har evnen til å forstå og analysere sosiale situasjoner i ulike kontekster, ha evnen til problemløsning og kunne forutse og forstå hvilke konsekvenser valgene kan få. Barnet trenger også en motivasjon for å ville gjøre et godt inntrykk på andre mennesker, og ha evnen til å regulere sine følelser som kan gripe forstyrrende inn i samhandlingen med andre (Ogden, 2011).

2.2 Forumteater som kreativ tilnæringsmetode med barn.

En måte å jobbe kreativt med å få fram og belyse barns stemme og deltagelse er gjennom forumteater. Forumteater kan bidra til å skape en arena som kan styrke og endre, også for barn som vanligvis ikke ville hatt denne muligheten. Forumteater eller ”de undertryktes teater” betraktes som et sett av teaterformer som bygger på samhandling mellom skuespillere og tilskuere. Det er ikke bare et politisk teater, men kan være metode for å dele erfaringer og behov, og en metode som kan overlate makten til undertrykte grupper (Uggerhøj, 2008). Forumteater kan betraktes som en dynamisk tilnærming til kommunikasjonsferdigheter (Middelwick, Kettle og Wilson, 2012). Som så mange andre former for kunst, kan forumteater være et alternativt kommunikasjonsmiddel for barn (Hammond, 2013). Engelstad (1989) belyser at tilskuere ikke har adgang i forumteater, siden alle er aktive deltagere og har et selvstendig ansvar for å endre undertrykkelsen de er vitne til. Ønsker man endring, må man ta ansvaret for dette selv. I forumteater betraktes oppvarmingen eller de innledende øvelsene som avgjørende for forumteaterets resultat. Viktigheten av å varme opp menneskene som skal delta er det ene, mens det samtidig gir deltakerne en aksept for prosessen av dette teateret de kanskje ikke har deltatt i tidligere. Sist handler det om at det er kroppen som er det universelle språket til denne teaterformen. Disse øvelsene søker å være morsomme, enkle og lite fysisk krevende. Forumteateret er et teater som ikke har regien ferdig når deltagerne kommer. Tema kan bestemmes av gruppen og teateret kan utformes derfra (Engelstad, 1989). Forumteateret kan likeså være en arena hvor deltagerne kan trene seg på virkeligheten og kunne forberede seg på fremtiden (Byrøus, 2005).

3.0 METODE

Studien har et beskrivende og utforskende design, inspirert av hermeneutiske og fenomenologiske vitenskapsteoretiske perspektiver. Bakgrunnen for valgt design var fordi fenomenologien ga mulighet til fokus på informantenes erfaring med forumteater som fenomen, samtidig som den åpnet for den hermeneutiske bearbeidingen og fortolkningen som Lindseth og Norberg (2004) betrakter som uunngåelig i kvalitativ metodikk. Bruk av kvalitativ metode anses å være relevant når man er opptatt av å vite mer om for eksempel menneskelige tanker, forventninger, motiver, handlinger og egenskaper (Friis og Vaglum, 1999; Malterud, 2011).

3.1 Søkestrategi.

Dette avsnittet gir ingen fullstendig oppsummering av forfatterens søkestrategi, men gir en kortfattet oversikt over benyttede emneord og databaser. Litteratursøket ble gjort i flere omganger. Før oppstart av denne studien høsten 2015, ble det gjort et litteratursøk med mål om å orientere seg i forskningslitteraturen om forumteater. Bibsys, helsebiblioteket, nasjonalbiblioteket og Google Scholar ble benyttet, i tillegg til søkemotorer som Ebsco Host og Medline.

I januar 2016 ble et mer omfattende litteratursøk gjennomført. Følgende databaser ble i hovedsak brukt; Medline, Eric, Ovid, Academic Search Premier, Chinal with full text, Soc.Index, og Elsevier med Science Direct. Inklusjonskriteriene var de samme på alle databasesøkene; full text, references available, peer reviewed. Avgrensninger på årstall og alder ble ikke benyttet, da det ble ansett at mengden treff ville være overkommelig uten disse avgrensningene. Eksempler på søkeord som ble benyttet var; "Forum theatre", "theatre of the oppressed", "Children and social skills", "Forum theatre and children", "Forum theatre and children and mental health", "Forum theatre and children and psychiatry". Gjennom Swemed+, tidsskrift for den norske legeforening, tidsskrift for den norske psykolog forening og Idunn, ble det også søkt. Emneord som ble benyttet var eksempelvis "forumteater og barn", "barn og mestring", "barn og mestring og sosiale ferdigheter" og "teater og sosial kompetanse". Videre lesning av bøkene, artiklene og referanselistene funnet gjennom litteratursøket, gav videre ytterligere funn av aktuell litteratur for studien.

3.2 Utvalg.

Studiens utvalg besto av fire informanter, alle kvinner i alderen 30 – 55 år. To av informantene hadde erfaring med bruk av forumteater for barn innenfor psykisk helsearbeid, mens de to andre informantene hadde erfaring med forumteater for barn i skolen og i annet psykisk helsearbeid. Rekruttering av informantene foregikk ved hjelp av personer i eget nettverk, som videreformidlet kontakt med personer som hadde erfaring med forumteater. Dette innebar ikke kjennskap til informantene. Førstegangskontakt med informantene skjedde per e-post. Studiens informasjonsskriv ble sendt til alle som ble kontaktet, nær 15 stykker i alt. Det var kun de fire informantene som hadde den ønskelige erfaringen med forumteater for barn. De viste alle interesse for deltagelse i studien. Informantenes yrkesmessig bakgrunn var variert, alle med helsefaglig bakgrunn, med videreutdanning relevant for psykisk helsearbeid. Tre av informantene hadde videreutdanning innenfor drama/skuespill, og alle hadde årelang erfaring med bruk av forumteater for barn og voksne.

3.3 Datainnsamling.

Studien ble søkt til norsk samfunnsfaglig datatjeneste (NSD) høsten 2015, og etter godkjenning derfra startet rekrutteringen av informanter (vedlegg 1). Informasjonsskriv ble utarbeidet etter mal fra norsk samfunnsfaglig datatjeneste (vedlegg 2). Alle som ble kontaktet med forespørsel om deltagelse i studien, fikk tilsendt informasjonsskrivet per e-post. De nevnte fire takket ja til deltagelse i studien. Før oppstart av intervjuet ble informasjonsskrivet gjennomgått muntlig, med fokus på studiens hensikt, dens konfidensialitet, prosedyrer for oppbevaring av materialet og anonymisering av informantene, i tillegg til at studien muligvis kunne ende i en publikasjon i et relevant fag- eller forskningstidsskrift. Informantene ble ettertrykkelig informert om frivilligheten i deltagelsen i studien, og at de på hvilket som helst tidspunkt hadde anledning til å trekke sitt samtykke til deltagelse, uten noen form for forklaring eller fare for negative konsekvenser. Dette er en forutsetning for menneskelig forskning, regulert i lov om medisinsk og helsefaglig forskning (2008). Informantene underskrev samtykkeskjemaet før intervjustart. Alle informantene samtykket i at intervjuet ble tatt opp på datamaskin, som var frakoblet internett under intervjuet. En kode knyttet datamaterialet til den enkelte informant. Kodelisten ble oppbevart innelåst og adskilt fra datamaterialet under hele prosessen. Intervjuene og transkripsjonen var under hele prosessen anonymisert.

En intervju-guide ble på bakgrunn av forskningsspørsmål og problemstilling utarbeidet (vedlegg nummer 3). Det var viktig for forfatteren å være seg bevisst graden av fleksibilitet den valgte intervjuformen medførte. Dette fordi det var vesentlig for forfatteren å tilpasse intervjuet til den enkelte informant, og at dette kunne være gjeldende for alle studiens informanter (Andenæs, 2000). Intervju-guiden som ble benyttet var semi-strukturert. Dette fordi det ble ansett å bruke åpne og ustrukturerte intervjuer som hensiktsmessig, da jeg skulle undersøke noe som var relativt utforsket og nytt (Friis og Vaglum, 1999). Individuelle intervjuer ble gjennomført i perioden november 2015 – februar, 2016, hjemme hos informantene eller på kafe. Det var forfatteren som utførte de fire intervjuene. Alle intervjuene ble transkribert til tekst av forfatteren selv, relativt umiddelbart etter gjennomføringen av intervjuene. Malterud (2011) viser til at når forfatteren selv transkriberer fra tale til tekst, så gjenoppleves erfaringene fra intervjuene, og det fører til ny kjennskap av materialet. Transkripsjonen gir kun et avgrenset bilde av virkeligheten (Malterud, 2011). Informasjonsskrivet ga informasjon om at det var kun jeg og min veileder som hadde tilgang til datamaterialet fra informantene. Dette ble gjentatt muntlig før intervjustart. Alle de transkriberte intervjuene ble lest i sin helhet av veileder. Samtlige informanter ble gitt anledning til å lese transkripsjonen i etterkant, noe tre informanter ønsket. En av informantene gav tilbakemelding på noen av formuleringene, som eksempelvis presisering av navn og årstall. Dette hadde ingen betydning for analysen av intervjuet.

3.4 Forskningsetikk og forskerrollen.

Forskning kan betraktes som både en juridisk og etisk prosess. Dette krever at forskeren forholder seg til gjeldende juridisk regelverk (Johannessen, Tufte og Kristoffersen, 2010).

Lov om helseforskning (2008) sitt mål, er å sikre både god og etisk helsefaglig og medisinsk forskning. Denne studien involverte deltagelse fra mennesker, og i den forbindelse har forfatteren valgt å utdype noen momenter i lovverket som anses å være av betydning. Det ble ansett som liten risiko, eller fare for informantene ved å delta i studien. Personopplysninger om informantene ble ikke innhentet, og som tidligere nevnt ble lydbånd oppbevart adskilt fra materialet for øvrig, for å i vareta informantenes anonymitet. I transkripsjonen har informantene fiktive navn. I studien er informantene anonymisert, og sitater som er benyttet er anonymisert. Det har vært viktig for forfatteren under hele forskningsprosessen å foreta avveininger av forskningsetisk grad fortløpende (Johannessen, Tufte og Kristoffersen, 2010).

I kvalitative forskningsintervjuer vil det være et asymmetrisk maktforhold, da det er forskeren som er den styrende part. Forfatteren har forsøkt å være sitt ansvar bevisst forhold til det ansvaret man har som forsker, dette særlig i fortolkningen av intervjuene (Kvale og Brinkmann, 2009). Videre har det etiske ansvaret i forhold til den vitenskapelig kvaliteten på kunnskapen vært av betydning, for å søke å sikre at offentliggjøringen av studiens funn var så representativ og nøyaktig som overhodet mulig (Kvale og Brinkmann, 2009).

3.5 Forforståelse.

Som menneske vil man møte et fenomen med forutinntatte meninger og holdninger (Johannesen, Tufto og Kristoffersen, 2010). Forfatterens erfaring med forumteater i en behandlingskontekst har vært selve drivkraften for denne studien. Den nærheten forfatteren hadde til tematikken kan ha vanskeliggjort evnen til kritisk refleksjon (Malterud, 2011). På tross av dette har det blitt forsøkt å tilsidesette forforståelse etter beste evne, for å kunne ha en naiv tilnærming til materialet som Lindseth og Norberg (2004) anbefaler. Dette fordi det var ønskelig å lese gjennom intervjuene og reflektere over dem på bakgrunn av dette. Det ble forsøkt å utfordre forforståelsen av forumteater, for å søke å gi materialet den gjennomsiktighet som en slik studie krever i forfatterens øyne (Andenæs, 2000).

Forfatterens forforståelse handlet om at bruk av forumteater i psykisk helsearbeid kunne by på mange muligheter for barn som strevde. Metoden ble ansett som lite utforsket, særlig med tanke på hvordan den kunne bidra til at barn forsto sitt eget bidrag inn i sosialt samspill med andre. Forfatterens erfaring var at metoden hadde både muligheter og utfordringer. Det var også slik at forfatteren mente at det var en del forutsetninger som måtte oppfylles for at metoden skulle brukes og være vellykket. Dette fordret blant annet forutsigbarhet og forberedelse av barna. Videre ble det antatt at barna trengte en god del voksenstøtte for at det skulle være vellykket. Nøkternhet med tanke på hva som kunne forventes av betydning for deltagerne var også en faktor for forfatterens forforståelse.

3.6 Analyse.

Tekstanalysen i artikkelen er inspirert av Lindseth og Norberg (2004), og deres fenomenologiske hermeneutiske metode for forskning på menneskelige erfaringer. Det er utført en form for strukturell analyse av materialet, med henblikk på å utføre en metodisk tolkning. Tolkningen skulle bidra til å indentifisere og formulere temaer (Lindseth og Norberg, 2004). Første runde i fortolkningen var å lese de transkriberte intervjuene flere ganger så objektivt som overhodet mulig, for å forsøke å få fram mening og sentrale temaer som teksten bar på. Dette krevde at forfatteren forsøkte å være åpen om forforståelsen, men legge den til side og lese materialet med et ”åpent sinn”. Dette var utfordrende av flere årsaker, både fordi forforståelsen ikke er en konstant faktor, men også fordi det å åpne seg for teksten på denne måten, kunne bidra til overraskelser. Det å risikere forforståelsen var en forutsetning for valgt analysemetode. Ulike meningsenheter og under-temaer ble notert ned fra hvert intervju. Dette var en prosess som forfatteren måtte gjenta flere ganger for å komme i mål. Det var en strevsom prosess som forfatteren brukte mye tid på. Første runde i denne delen av analysen var å oppsummere hva intervjuet handlet om og hva det sa noe om. Ulike meningsenheter og undertemaer ble gjennomgått for hvert intervju gjentatte ganger. Dette var en form for de-kontekstualisering, siden målet var å løfte ut deler av de meningsbærende enhetene og under-temaene og se om de ulike intervjuene sa noe om det samme (Malterud, 2011). Neste ledd i prosessen var å samle meningsbærende enheter og under-temaer i hovedtemaer. Denne prosessen gikk frem og tilbake, og det å få samlet undertemaene i hovedtemaer var en møysommelig prosess. Ulike undertemaer ble flyttet flere ganger, før de fant sin plass under aktuelt hovedtema. Slik Lindseth og Norberg (2004) beskriver var det noen temaer som ikke hadde relevans for problemstillingen og forskningsspørsmålene. Disse har blitt tatt hensyn til i analysen av materialet, men har ikke bidratt til utforming av temaer. Det var i utforming av hovedtemaene viktig at materialet som var de-kontekstualisert fortsatt stemte overens med sammenhengen det var hentet fra, og kunne valideres opp mot helheten av materialet (Malterud, 2011). Hovedtemaene ble navngitt flere ganger, før forfatteren endte opp med tre stykker i alt. Tre hovedtema ble utformet; barns evne til endring gjennom lek, barnefellesskapets betydning og barns kroppslige uttrykk. Funnene innenfor de ulike hovedtemaene presenteres nærmere i avsnittet om funn.

Tabellen nedenfor viser noen av intervjuenes undertemaer som endte opp i de nevnte tre hovedtemaene:

Undertemaer	Hovedtemaer
<ul style="list-style-type: none"> - Lek er en stor kraftkilde. - Barns evne til problemløsning. - Barns kompetanse i løsningen av sine egne problemer. - Barns mot og ønske om forandring. - Lek som sosial læring og kommunikasjonsmiddel. 	Barns evne til endring gjennom lek
<ul style="list-style-type: none"> - Ansvarliggjøring av barn – barns eget ansvar for sine relasjoner. - Barns ansvar og bidrag til å korrigere hverandre – felleskapets betydning. - Barnefellesskapet og dets betydning for det sosiale og for sosial læring. 	Barnefellesskapets betydning
<ul style="list-style-type: none"> - Kroppens rolle i kommunikasjon. - Betydningen av ulike språk – verbalt vs. kroppsspråk. - Kroppen som verktøy. - Barn ser godt hva urettferdighet er – urettferdighet som en akseptert del av livet. 	Barns kroppslige uttrykk.

4.0 FUNN

Denne delen vil presentere funnene fra studien. Hvert hovedtema presenteres for seg. Sitater er brukt for å illustrere funnene. Under hvert hovedtema vises det til hvilke av forskningsspørsmålene som hovedtemaet søker å besvare eller belyse.

4.1 Barns evne til endring gjennom lek.

Dette avsnittet belyser forskningsspørsmål 1 og 2.

Tekstanalysen viste at informantene mente at forumteater kunne bidra til å gi en leken og trygg ramme for utprøving av nye strategier og tilnærminger som kunne være nyttige for barn. I denne sammenheng ble lekens styrker vektlagt å være at den var uten fasit, fri fra kontekst og at barn hadde stor kompetanse i å leke med virkelige og vanskelige temaer. Slik forfatteren forsto informantene, så kunne de gjennom den nevnte lekne rammen, tilrettelegge for at barn kunne uttrykke sine opplevelser og erfaringer. Videre kunne, i følge informantene, barna klarere tenke alternativer og løsninger, ikke bare for seg selv, men også for andre barn. Tilrettelegging for bruk av metoder som forumteater hvor barna kunne gå ut av sin virkelighet og inn i et teater hvor de kunne leke med det de opplevde av urimelighet og urettferdighet, var noe informantene vektla som en nyttig erfaring for barn.

”Barn tåler mer i forumteater enn i det virkelige livet, fordi forumteater ”bare er på lat”.

Det viste seg at informantene i studien hadde stor tro på barnas evne til løse egne problemer. De opplevde at utfordringen var at andre voksne sjelden hadde troen på barnas egen kompetanse til å finne løsninger som passet for dem. De fremhevet at det var essensielt at løsningene på problemer og utfordringer som barn opplevde, måtte komme fra barna selv, ikke fra voksne med et annet syn på problemløsning. De mente at barna måtte oppleve at løsningene var nyttige og gjennomførbare for dem, hvis ikke så ville ikke barna tørre å ta de i bruk. En av informantene kom med følgende utsagn som forfatteren synes belyser dette.

”Jeg husker et barn vi jobbet med som strevde. Vi voksne kom med flere forslag på hvordan dette kunne løses. Barnet responderer med å si at jeg kunne kanskje prøvd det, og det kunne kanskje gått.. Men jeg er ikke sikker på det, for det er vanskeligere enn som så. Og det er så rett tenker jeg. Det er vanskeligere enn som så. Og det er ikke sikkert det holder en

gang, man må gjøre det mange ganger.. Ja, prøve det samme. Eller prøve alternativer. Mange ganger.”

Forfatteren fikk tydelig inntrykk av at informantene mente at barn ofte hadde god kunnskap om hvordan de kunne håndtere sine problemer, i større grad enn hva voksne kunne sette seg inn i. Dog var ikke barns valgte løsning på problemet alltid etter de voksnes ønsker eller ambisjoner. Den ene informanten fortalte en historie for å illustrere dette, og erkjente at dette var et dilemma når barnet godtok urettferdigheten han opplevde, for hun ville så gjerne hjelpe til og få en endring i hans situasjon.

”Jeg jobbet med et barn som opplevde at han ikke fikk kontakt med andre elever i skolegården. Vi prøvde å spille ulike roller for han i forumteater, for å finne nye strategier han kunne bruke. Der han var helt klar på at ”Nei, sånn var verden for han så da hadde han andre strategier som å skate alene eller klatre alene”. Han godtok at han ikke fikk den responsen fra medelevene sine. Det var vanskelig for meg..

4.2 Barnefelleskapets betydning.

Dette hovedtemaet svarer først og fremst på forskningsspørsmål tre.

Det at barn mottok korrigerende fra andre barn, opplevde informantene var av større betydning enn når barn mottok korrigerende fra voksne. Informantene anså at barna hadde større påvirkningskraft på hverandre enn det de voksne ofte hadde forventninger om.

”Vi hadde en lek hvor de skulle hjelpe hverandre ut av en vanskelig situasjon. Så var det en gutt som sa ”Hvorfor skal vi hjelpe hverandre da?!” Da snudde instinktivt resten av klassen og så på han med sjokkert uttrykk i ansiktet som sa; Skal vi hjelpe hverandre!? I det øyeblikket ble han veldig overrasket over at han fikk sånn massiv reaksjon fra de andre.”

Informanten som fortalte dette vektla at denne episoden hadde minnet henne på hvor kraftfull sosial korrigerende fra barn kunne være. Dette poengterte de andre informantene også, og de mente at potensiale for endring i barnet var større ved korrigerende fra andre barn, enn hvis en voksen sa at ”dette er ikke greit”. Det å kunne bidra til å bevisstgjøre barn i deres ansvar for å hjelpe andre barn, mente informantene var essensielt for barnas utvikling og deres evne til å føle med andre. Gjennom intervjuene i denne studien vektla flere av informantene det de betraktet som barns eget ansvar for endring i sin egen situasjon. Den ene informanten poengterte sitt ståsted for dette med følgende utsagn;

”Barna må begynne med seg selv”.

Forfatteren opplevde likevel at informantene var realistiske på barnas vegne med tanke på hva de kunne forvente etter å ha forsøkt å endre seg selv. De poengterte at til tross for at de betraktet barn som jobbet med å endre seg selv, sine strategier, løsninger og handlinger, kunne det vel så godt hende at verden rundt disse barna ikke endret seg betraktelig som følge av dette. Flere av informantene fortalte om barn som strevde med å være deltagende i barnefellesskapet av ulike grunner. En av informantene vektla at håp om å få aksept blant jevnaldrende, kunne være med på å definere barnets egenmotivasjon for endring. En parallell informantene trakk i forbindelse med barns ansvar, var det som kunne kalles barnas ansvar for hverandre. Dette ble av to av informantene eksemplifisert ved å vise til mobbing mellom barn. De vektla hvordan barna håndterte urettferdighet på vegne av andre barn. De mente at barna hadde et stort ansvar for de barna som opplevde mobbing. De mente at barna hadde to valg, de kunne gripe inn og påvirke den som mobbet, og stå opp for den som opplevde mobbingen. Eller de kunne være passive og la være å ta ansvar. De vektla at det å være passiv i slike situasjoner var med på å gi barn som mobbet makt, og ved å stå opp for andre barn, kunne barna bidra til å forskyve maktbalansen. Dette kunne bidra til at de som mobbet ble mindre tilsidesatt og en akseptert del av barnefellesskapet. Informantene mente at forumteater kunne være en god arena for å gi opplæring i barns ansvar for hverandre, og en treningsarena for å prøve ut dette i trygge rammer.

4.3 Barns kroppslige uttrykk.

Her søkes forskningsspørsmål 2 og 3 besvart.

Betydningen av kroppens rolle i barns hverdag og i forumteater spesielt, var noe som alle informantene vektla. Det ble framhevet at det var vesentlig å sette kroppen i stand til både å lære og i stand til å utforske gjennom forumteateret. Informantene mente at en viktig forberedelse til forumteater var at barna fikk varmet opp kroppen og sinnet, og at de kunne leke og ha det gøy sammen uten noen fasit på øvelser eller utførelsen. Videre vektla informantene betydningen av barnas kroppslige språk. Det å kunne ta i bruk kroppen og sansene for barna, ble av informantene ansett som nyttige verktøy for å kunne uttrykke seg og sine erfaringer, samtidig som de lærte. Deres erfaring var at det non-verbale, eller det de kalte for ”kommunikasjon med kroppen”, var på et annet nivå hos barn enn hos voksne. Her hadde

forumteater en styrke i den kommunikative opplæringen mente informantene, fordi kroppsspråket kunne brukes så tydelig i samhandlingen med de andre barna. Informantene syntes å mene at forumteater gir muligheter for barn som ikke er så verbalt sterke, til å gjøre seg forstått med non-verbale virkemidler. Det man viste og ble vist med kroppen, kunne være like virkningsfullt som det som ble sagt, slik forfatteren forsto deres historier. Informantene vektla at de hadde erfaringer med at barn var følsomme for kroppsspråk, blikk og kremting fra andre barn. Den ene informant beskrev at dersom andre barn snudde seg vekk, kremtet eller himlet med øynene når et barn skulle fortelle noe, så kunne dette være negativt for det barnet som opplevde dette. De mente at barna trengte å opparbeide seg kompetanse på non-verbal kommunikasjon. Det handlet både om en bevisstgjøring av eget kroppsspråk – hvordan virker jeg på andre, hvordan forstår andre meg, og hvordan påvirker dette meg? Dette var noe forumteater kunne bidra med for barn mente informantene, fordi teateret bidro til å synliggjøre dette.

5.0 DISKUSJON

Hensikten med studien var å belyse at en kulturell aktivitet og kreativ arbeidsform som forumteater kunne være en metode i psykisk helsearbeid for barn. Rent konkret ønsket studien å finne svar på hvordan forumteater i psykisk helsearbeid for barn kunne bidra til økt sosial kompetanse. I dette avsnittet vil det diskuteres studiens gyldighet og troverdighet, i tillegg til disse forholdene; barnefelleskapet, sosial kompetanse og psykisk helse, kommunikasjon som en del av sosial kompetanse, barns kreativitet og forumteater som metode for problemløsning.

5.1 Studiens gyldighet og troverdighet.

Slik forfatteren har forstått fenomenologisk hermeneutisk metodikk, er det vanskelig å si noe entydig om kvalitetskriterier på denne typen forskning. Likevel anses det særdeles vesentlig i kvalitativ forskning for øvrig at kunnskapen håndteres systematisk og ærlig (Malterud, 2011). Forskingen som presenteres skal være pålitelig, eller reliabel. Dette er å anse som en nødvendighet, selv om det ikke er en tilstrekkelig betingelse for å forvalte den kritiske refleksjonen og i vareta forskningens gyldighet (Malterud, 2011). Validitet i kvalitativ forskning henspiller på forskningens gyldighet og de overveielser som har blitt gjort (Malterud, 2011), en slags kvalitetssikring av både fenomen som undersøkes og problemstillingen (Holter, 1996). Dette omhandler også materialets relevans og mangfoldighet i forhold til problemstillingen (Holter, 1996). Innenfor kvalitativ forskning, og også innenfor denne studien, vil det være mange ulike versjoner av den virkelighet som har blitt utforsket som kan være gyldige. Det er intet mål å bevise at jeg har funnet fram til sannheten, ei heller er dette å betrakte som valideringens mål (Malterud, 2011).

Forfatterens uerfarenhet i forskningslandskapet vil være en faktor som vanskelig lar seg eliminere, og noe som kan betraktes som en svakhet med denne studien. Likevel så må en forskerkarriere et sted begynne, og man lærer av sine feil. I etterkant kan det anses som at den utarbeidede intervjuguiden var i overkant dekkende sett i lys av hva den skulle undersøke. Dog var det kanskje bedre med for mye data enn for lite? Dessuten ble det til dels tydelig at uerfarenhet med intervju-situasjonen gjorde at forfatteren var mer styrende for intervjuene, enn hva en forsker med mer erfaring kanskje hadde vært. Denne studien vil vanskelig kunne betraktes som en absolutt sannhet, men den viser noe av forståelsen av forumteater som metode. For forfatteren har det vært vesentlig å ha i mente at prosjektet skulle søke å være sannhetsforpliktende, da målet har vært å argumentert på en overbevisende måte, uten at det

ble overtalende (Johansen, Tufte og Veiden, 2006). Dette viser også Uggerhøj (2008) til ved å mene at bevis ikke bare kan knyttes opp til systematiske metoder og kvantitative metoder, bevis bør også knyttes opp til kvalitative studier som er bygget på observasjoner og intervjuer. Å belyse forforståelsen og søke åpenhet gjennom hele forskningsprosessen, har vært forfatteren hensikt. Dette for å vise som Malterud (2011) skriver at jeg har overveid rekkevidden av denne studiens gyldighet, og forsøkt å gi en begrunnet anvisning av hva studien sier noe om.

Det er forfatteren som har utført analysen av intervjuene, med de styrker og svakheter dette har medført. Forfatterens veileder har lest alle de transkriberte intervjuene og alle steg i analysen, og gitt tilbakemelding og veiledning på forfatterens arbeid i denne prosessen. Det var nyttig å dele denne prosessen med veileder. Det var liten uenighet mellom veileder og forfatteren under denne prosessen. Det var nyttig med to ulike blikk fra ulike posisjoner, og med mulighet til å nyansere analysen. Veileder bidro til nye ideer til å forstå, og bidro med inspirasjon til å navngi hovedtemaene. Det at veileder bidro til å sikre kvaliteten i analyseprosessen, er i forfatterens øyne å betrakte som en styrke for analysen og for studien som helhet.

Forfatterens forforståelse har blitt utfordret under forskningsprosessen. Funnene i studien ga forfatteren overraskelser om rekkevidden av metoden, og hvilken betydning forumteater kunne ha for barn i psykisk helsearbeid. For å eksemplifisere er det naturlig å trekke fram at forfatteren ikke hadde overveid at betydningen av barn-barn relasjonen, i denne oppgaven benevnt barnefelleskapet, ville være av så stor betydning. I tillegg var det overraskende i hvor stor grad voksenstyrt både forumteateret og lek kan være, og hvor begrensende de voksnes rolle kan være, noe som forfatteren ikke hadde reflektert nok over i forkant. På tross av dette er det vanskelig å vite om jeg har satt nok på spill og risikert forforståelsen min nok i dette prosjektet. Noe av grunnen til dette er fordi forforståelsen ikke er å betrakte som en konstant faktor, og fordi det er vanskelig nå i etterkant å vite om jeg kunne satt den enda mer til side. Til tross for dette, har det vært et iherdig forsøk fra forfatterens side, og det har vært en lærerik og krevende del av forskningsprosessen.

5.1 Barnefelleskapet og dets betydning.

Felleskapet barn imellom er av stor betydning for barns selvbilde, og i dette fellesskapet former og danner barn hverandre (Melheim, 2014). Hun skiver videre at barnefelleskapet ikke vil kunne erstattes av andre menneskelige felleskap, siden de ikke har barns perspektiver i seg (Melheim, 2014). Barns relasjoner har andre kvaliteter og samspillet er basert på mer likeverdighet mellom partene. Når barn lærer om og forstår likheter og ulikheter mellom seg selv og andre, blir det naturlig å sammenligne seg med andre barn (Von Tetzchner, 2013). Reaksjoner fra barnefelleskapet vil ofte virke sterkere på barn enn reaksjoner og tilbakemeldinger fra voksne (Melheim, 2014). Disse reaksjonene var noe som også ble fremhevet av informantene i studien. De spontane og umiddelbare reaksjonene barna kunne få fra andre barn gjennom forumteateret, opplevde informantene som noe av det virksomme med forumteateret. Reaksjonene gjaldt ikke bare tilbakemeldinger på andre barns holdninger og adferd, det omhandlet også hvilke forventinger de hadde til hverandre. Det vil muligvis for barnet som opplever denne reaksjonen oppleves som relativt voldsomt, i de situasjonene hvor det vil være en negativ tilbakemelding fra andre barn. Dette var et funn som på et vis var forventet, men likevel overrasket forfatteren. Dette fordi viktigheten av relasjoner og tilhørighet for barn til andre barn er kjent, men hvor sterk opplevelsen på tilbakemeldingen kunne være for barn hadde forfatteren ikke forestilt seg på forhånd. Denne formen for reaksjoner fra andre barn kan på den andre siden, slik forfatteren ser det, by på noe positivt. For hvis tilbakemeldingen fra andre barn gis på noe som barnet mestret godt eller noe som var virksomt i samhandlingen med andre barn, kunne reaksjonen og opplevelsen for barnet være like sterk, men da med positive fortegn. Uavhengig av type reaksjon, så fordrer dette i forfatterens øyne aktivt deltagende voksne som bidrar til å skape trygghet for barna. Dette er noe forfatteren tenker utfordrer og belyser rollen til jokeren. I forumteater så er det som tidligere nevnt den voksne spill-lederen ”jokeren”, som har ansvaret for barn-voksen samarbeidet. Denne rollen kan være utfordrende for maktbalansen i denne relasjonen. Joker-rollen kan slik sett bli en rolle som fort kan overdøve barne-stemmen. Det er de voksne som i stor grad legger premissene for gjennomføringen av forumteateret, så det er viktig å spørre seg hvordan man kan fremme barns ansvar. Det at forumteater kan bidra til utvikling fordrer trygghet hos deltagerne, påpekes av Middelwick, Kettle og Wilson (2012). Grindheim (2011) bruker også begrepet barnefelleskapet i sin barneforskning. Hennes fokus er på barn-barn relasjonen, og hvordan og hvorfor det er viktig for barn å høre til i et slik felleskap. Det å ønske tilhørighet i et felleskap med andre, som i en barnegruppe, betrakter forfatteren som en

stor motivasjonsfaktor for et barns endringsvilje. En av styrkene til barnefellesskapet, kan være at gjennom å være deltager i et felleskap, fører dette til tilhørighet i en gruppe. Gruppen kan bidra til felleskap mellom barn i lek, og gruppen kan bidra til motivasjon for både forandring og konkurranse (Waaktaar og Christie, 2004). Gruppen kan også være en kilde til trygghet og felleskap, hvis barnet føler seg akseptert og hjemme i denne gruppen (Vedeler, 1999). Dette har relevans til forumteater, fordi ulike former for drama kan ses på som en gruppeaktivitet (Morken, 1985). Her mener forfatteren at det er en unik mulighet for at man gjennom forumteater drar nytten av barnefellesskapet og den betydningen det kan ha for barn. Et annet perspektiv er å sørge for å gi rom for at barnefellesskapets betydning får en rolle i forumteateret. Hammond (2013) påpeker at forumteater i seg selv kan fremme barns stemme og deres synspunkter. Det er vesentlig at forumteateret av de voksne betraktes som en samarbeidsprosess. Forumteateret har potensialet til å skape et grunnlag for endring, åpne opp for å høre barns synspunkter i deres egne saker, og det kan oppleves som frigjørende for de barna som deltar. Det er likevel viktig å påpeke at det er de voksne som har makten til bidra til å hjelpe med å fremme endringene i forumteateret og i virkeligheten. Forumteateret kan fremme barns likestilling i relasjoner med voksne, og særlig også for barn som på annet vis ikke ville hatt den muligheten. Forumteater setter barna i sentrum og kan bidra til å endre noe som er voksenstyrt til å fremme barnas stemme i større grad enn tidligere (Hammond, 2013).

5.2 Sosial kompetanse og psykisk helse.

Sosial kompetanse er personlige ferdigheter og forutsetninger som bidrar til, og gjør det mulig å lykkes på det sosiale området (Ogden, 2011). Sosial kompetanse vil være avhengig av konteksten og hvilken kultur man ser på. Kravene til denne kompetansen i et miljø vil kunne endre seg på bakgrunn av hvem som er til stede (Ertesvåg, 2003). Kort forklart handler sosial kompetanse om det å kunne mestre samspill med andre (Lamer, 1997; Vedeler, 1999). Gjennom drama kan barns sosiale utvikling styrkes, fordi drama foregår i et samspill med andre, både skuespillere og publikum (Morken, 1985). Ogden (1995) påpeker at barn som henvises til psykisk helsevern, tenderer til å fungere dårligere sosialt enn andre barn. Det er kanskje selvsagt at sosial kompetanse er en forutsetning for den psykiske helsen? Sosial kompetanse hos barn er en forutsetning for å være deltager i nevnte barnefellesskap. Det å høre til og ha aksept blant jevnaldrende er viktig for psykisk helse. Flere av de barna

forfatteren selv har jobbet med og barna i historiene til informantene, viste tydelig det Ogden (1995) beskriver, at de strever med å mestre samspill med andre barn. Forfatteren har tenkt at dette kan handle om manglende kompetanse og ferdigheter i hvordan mestre det sosiale med andre barn. De vet kanskje ikke hva som er påkrevd eller forventet i en gitt situasjon, slik som Ertesvåg (2003) belyser. De vet for eksempel ikke hvordan de skal henvende seg til andre barn for å få spørre om å få være med å leke, eller at det er forventet at man venter på tur når man skal bruke sklien. Informantene i studien med erfaring fra psykisk helsearbeid for barn i behandling, framhevet at forumteater kunne være en virksom metode for å jobbe med sosiale utfordringer. De kunne gjennom forumteateret få øvelse i å settes i stand til det som Lamer (1997) kaller for å lykkes med det sosiale. De kunne lære hva som var passende for den aktuelle situasjonen, noe som hevdes å være vesentlig for både barns motstandsdyktighet og mestring (Lamer, 1997). Forfatteren har videre tenkt at å det å bruke forumteater for å øve på en bestemt sosial utfordring, eksempelvis hvordan henvende seg til andre barn kan ha overføringsverdi til andre sosiale utfordringer som barnet har. Det er kanskje ikke like lett for et barn å forstå hvorfor de andre ikke vil leke med han/henne, eller hvorfor de andre blir sure når barnet ”sniker i køen” uten å vite om det. Gjennom å belyse dette og øve på hvordan dette kan gjøres gjennom forumteateret kan barnets sosiale kompetanse sett i forhold til relasjoner til andre barn styrkes. Forumteateret kan være en måte som fremmer samarbeid, og kan bidra til å fremme så vel individuell og sosial endring (Hammond, 2013). Dette handler kanskje om det som Weissberg og Greenberg (1998) fremhever, nemlig det at barnet styrker sin kapasitet til å integrere følelser, atferd og tenkning, slik at det lykkes med sosiale oppgaver og ikke minst får en positiv videreutvikling av den sosiale kompetansen.

5.3 Kommunikasjon som en del av sosial kompetanse.

Innenfor sosial kompetanse kan kommunikative ferdigheter betraktes som særlig viktig (Vedeler, 1999). Lamer (1997) belyser non-verbal og verbal adferd som vesentlige komponenter for at et barn kan lykkes med sosiale interaksjoner med andre barn. Barn med mangelfulle kommunikasjonsferdigheter vil i følge Vedeler (1999) vanligvis ha dårligere sosial kompetanse. Dette tenker forfatteren kan være en av komponentene som innvirker på det som ble skrevet i forrige avsnitt, vedrørende manglende kompetanse og ferdigheter hos barn som strever med å lykkes sosialt. Det at det er ferdigheter av kommunikativ art som kan

være en av forklaringene på barns strev i den sosiale samhandlingen med andre barn, er i forfatterens øyne et underkommunisert poeng. Uavhengig av dette, så viste analysen i studien at forumteater kunne være et hensiktsmessig verktøy for å øve på kommunikasjonsferdigheter, siden kroppens rolle i kommunikasjon opplevdes som en viktig faktor av informantene. Drama kan betraktes som en kunstnerisk uttrykksform med mål om å kommunisere noe til andre. Dette samtidig som at hele mennesket er aktivt, for i dramaprosessen så føler, handler, reflekterer og opplever underveis (Heggstad, 1998).

Kommunikasjon kan oversettes til å gjøre felles (Røkenes, 2006) og ha forbindelse med (Eide og Eide, 2007). Kroppslige og ikke verbale former for kommunikative uttrykk, som gester, uttrykk, toneleie, bevegelser og kroppstillinger som kommer til uttrykk ofte spontant og uten overlegg, og som blir oppfattet og sanset på en umiddelbar og direkte måte, kalles upresist for kroppsspråk. Kroppsspråk er gjerne ikke viljestyrt (Bråten, 1998). Dette kan også benevnes non-verbal kommunikasjon, som betraktes som mellommenneskelige signaler formidlet på andre måter enn ved å bruke ord og begreper (Eide og Eide, 2007). Forfatteren forsto det som om flere av informantene i studien mente at barns kroppslige del av kommunikasjon ikke var like godt utviklet som hos voksne, og at dette var noe forumteateret kunne bidra til at de fikk øvd på. Dette kan handle om to ting. På den ene siden kunne kanskje barna oppleves friere i sitt uttrykk, fordi de ikke har lært seg at kroppsspråk er et tydelig språk og ikke vet helt hvordan de skal bruke det. På den andre siden kan det være slik at de ikke forstår andres kroppsspråk like godt, noe som vil være en utfordring for den sosiale kompetansen og samhandlingen med andre barn. Verbal kommunikasjon alene vil ikke være nøytral, siden de som behersker det verbale språket har et overtak, og får sin vilje innfridd. Talespråket hjelper oss å kommunisere og uttrykke erfaringer (Fossbråten og Pihlstrøm, 1995). Dette var noe av det informantene i studien vektla som en av fordelene til forumteater. Deres opplevelse var at i forumteater hadde barna mer like forutsetninger for å gjøre seg forstått og sett, siden det var så tydelig at kommunikasjonen besto av flere aspekter som skulle mestres. De opplevde det som nyttig at barna kunne bruke kroppsspråk for å uttrykke seg, og kunne se andres kroppsspråk og derigjennom forstå. En annen viktig del av dette var at ikke bare de barna som var verbalt sterke kunne hevde seg i forumteater, fordi det non-verbale var en vesentlig del av uttrykket. Forumteater kan sees på som en dynamisk tilnærming til utvikling av kommunikasjonsferdigheter, fordi det handler mer om det å vise enn å fortelle (Middelwick, Kettle og Wilson, 2012). Fossbråten og Pihlstrøm (1995) hevdet at kommunikasjon kan betraktes som kjernen i Boals teori. Ikke bare fordi teateret skapte kommunikasjon på en

annen måte, men fordi publikum var aktive deltagere og bidro inn i kommunikasjonen. Dette mente de kunne bidra til en kommunikasjon som var friere for begrepsforvirring og misforståelser. Denne påstanden bekreftes av denne studiens funn. Dog er det gledelig at for barn i psykisk helsearbeid (og andre barn), som har redusert sosial kompetanse, at forumteater kan bidra til å styrke deres kommunikative ferdigheter.

5.4 Barns kreativitet.

Gjennom tidene har lek og dens betydning for læring blitt viet oppmerksomhet. Fossbråten og Pihlstrøm (1995) mener at gjennom leken utvikler barnet seg og det tilegner seg læring. Det å kunne fantasere og forestille seg er vesentlig for barns utvikling. Dette kanskje særlig fordi både tanker og følelser er i stor aktivitet under lek, som dermed foregår på et bredt psykologisk område (Morken, 1985). Et annet perspektiv på lek kan være det mer filosofiske. Lek kan her betraktes som en måte å simpelthen være i verden, noe som gjør at man glemmer både tid og sted (Øksnes, 2010). Det påstås av Øksnes og Steinsholt (2003) at det eneste barnet "lærer" i leken er å leke og improvisere enda mer. Det er nettopp det å ikke vite hvor hen leker fører, som gjør det så morsomt å leke. I forumteater som i andre dramaformer er det meste på lat. Som tidligere nevnt, fremhevet en av informantene akkurat dette. Den distansen til virkeligheten som Morken (1985) beskriver, ble av flere av informantene fremhevet som nyttig i forumteateret. Den evnen barn har til å "late som", hevdes å være av stor betydning for barns psykiske utvikling (Morken, 1985). Barn har større fantasi enn oss voksne, og fantasien kan betraktes som en inngangsport til forståelsen av et menneskes behov og følelsesliv (Fossbråten og Pihlstrøm, 1995). Vygotsky (1995) hevder det motsatte. Han hevder det er ingen motforestilling mellom fantasien og virkeligheten. Fantasien skapes i samsvar med virkeligheten, og erfaringer vi gjør oss i virkeligheten er viktig for utviklingen av fantasien. Derfor kan fantasien ikke betraktes som like fri, og det er derfor Vygotsky (1995) mente at barns fantasi var dårligere enn hos voksne, siden erfaringsgrunnlaget var mindre. Øksnes og Steinsholt (2003) mener at leken alltid er lek med virkeligheten. Forfatteren har tenkt at forskjellen da kan handle om frihet i fantasien, siden barns fantasi forstås som større enn voksnes? Likevel kan kanskje barns fantasi brukes til å hjelpe barn til å forstå sine egne og andres behov? Sett i lys av det som er nevnt over om sosial kompetanse, så kan fantasien bidra til at et sosialt miljø gjenskapes. Leken kan ha betydning for å utvikle og styrke identitet og oppfatningen av seg selv (Lillemyr, 1990). I skolealder endrer leken karakter fra tidligere,

for nå blir den mer regelstyrt, organisert og kompleks. Nå omfatter den ofte større grupper og stiller nye krav til sosiale ferdigheter og samspill (Von Tetzchner, 2013). Vennskapelige relasjoner med andre barn bidrar til utvikling av identitet og en bredere forståelse av andre (Von Tetzchner, 2013). Det er ikke bare i relasjoner med andre som beskriver vår identitet. De fortellingene vi velger å fortelle om oss selv, om hvem vi er, handler også om vår identitet. Det samspillet vi har med andre, er en slags rettesnor for hvordan vi framstår, og kan være bestemmende for hvem vi blir. Identitet er ingen konstant, upåvirkelig faktor, men noe vi samskaper med andre, gjennom hele livet (Melheim, 2014).

5.5 Forumteater som metode for problemløsning.

Drama kan være med på å utvikle deltagerens evne til å tenke framover, se valgmuligheter og bidra til å ta valg. Dermed kan man også hevde at drama kan være med å belyse problemer og gjøre de mer oversiktlige (Morken, 1985). Informantene i studien fremhevet at i forumteater kunne barna gå ut av sin egen virkelighet og inn i teaterformen, hvor de kunne leke med det de opplevde som urimelig og urettferdig. Slik forfatteren tolket dette, var det en styrke ved metoden og noe som var meget virksomt. Det var kanskje særlig virksomt fordi barna fikk anledning til å være i en rolle som gjorde at de fikk være i den fiktive virkeligheten, parallelt med at de var i den virkelighet de levde i (Heggstad, 1998), siden problemene og tematikken var av reell art. Det å være i en rolle, i ens annen identitet kan kanskje fungere som en beskyttelse for barnet (Damkjær, 1998). Dette tenker forfatteren er et viktig poeng for barna i forumteateret. De jobber med virkelige ting og problemer, og det å kunne få ha rollen som en slags beskyttelse tenkes å være vesentlig. Det er kanskje lettere å stå i mot andre barn hvis man spiller "Lisa på 10 år", som er veldig tøff og en som tør, enn å være Lisa som egentlig er ganske beskjeden og livredd for å stå i mot hva andre barn mener. Det å være i en rolle kan gi frihet til å prøve det som barnet har lyst til, men som kjennes uoppnåelig, belastende og utleverende å gjøre som seg selv uten beskyttelse av rollen (Damkjær, 1998). Forumteater ble betraktet av informantene som en trygg ramme for utprøving av hvordan barna skulle oppføre seg mot andre, og hva andre forventet av dem. Det kan tenkes at det kan være vanskelig for barn å forstå hvilket ansvar de har for hverandre, og deres medansvar i å sette grensene for hva som er akseptabelt eller ei. Informantene var alle opptatte av barns kompetanse til problemløsning og hvilket ansvar de hadde for dette selv. "Begynn med deg selv", sa en av

informantene at de sa til barna. Man kan kanskje tenke seg at dette ansvaret kan være litt stort for en del av barna. Det er som tidligere nevnt viktig at voksne ikke overdøver barnas stemme i å få ta ansvar for egen utforskning i virksomme strategier og sette dem i sentrum for prosessen (Hammond, 2013). Målet med forumteater er ikke alltid å finne en løsning på et problem, selv om kanskje informantene i studien var opptatt av at barna skulle finne egne løsninger på sin streben i livet. Det er vel ikke alltid alle problemer eller urettferdige opplevelser har en forklaring eller løsning? Slik forfatteren tolket informantene i denne studien, var dette i større grad et dilemma for de voksne enn for barna, som innfant seg med urettferdighet som en del av livet. Prosessen er vel så viktig i denne sammenheng. Leken kan også være en prosess for utprøving. Barnet kan prøve ut sin manglende innsikt og forståelse i en lite risikofyllt og forholdsvis uforpliktende sammenheng (Lillemyr, 1990). Engelstad (1989) påker at en viktig faktor med forumteater er at det er en prosess. Dette tenker jeg har overføringsverdi til livet selv og til barns psykiske helse. God psykisk helse handler også om en prosess, snarere enn å finne løsninger på enkeltstående problemer.

5.6 Framtidig forskning.

Hammond (2013) mener at videre forskning på metoden er nødvendig for å fastslå hvor effektivt et forumteater prosjekt ville være i ulike settinger. Det er kanskje vanskelig å måle effekt med forumteater som metode, sammenlignet med andre tilsvarende metoder. Det kunne være av interesse om fremtidige studier undersøkte barnas opplevelse med metoden, og hva som var virksomt eller mindre virksomt fra deres perspektiv. Som påpekt i denne oppgaven tidligere vil det være forskjell på virkeligheten og det som skjer i forumteateret. Hammond (2013) påpeker at det vil være vanskelig å generalisere funnene fra forumteateret til å være gjeldende i virkeligheten for øvrig.

6.0 AVSLUTNING

Hensikten med masteroppgaven var å undersøke hvordan forumteater kunne bidra til økt sosial kompetanse hos barn i psykisk helsearbeid. En annen ambisjon var å sette lys på metoden og bidra til nysgjerrighet, slik at kanskje flere innen psykisk helsearbeid ville vurdere å ta metoden i bruk. Oppgaven søker på bakgrunn av hjelperens beskrivelser å gi en forståelse av hva forumteater kan være, hva som kan være virksomt med forumteater og forumteaters bidrag til økt sosial kompetanse. Sosial støtte er helsefremmende i seg selv, det bidrar til god psykisk helse og trivsel (Folkehelseinstituttet, 2014). Dette er også gjeldende for barn. Sosial støtte gjennom fellesskapet de deler med andre barn er av betydning for deres selvbilde, og i dette fellesskapet former og danner barn hverandre. Barnefellesskapet kan ikke erstattes av andre menneskelige felleskap, siden de ikke har barns perspektiver i seg. (Melheim, 2014). For at barn skal fungere i et barnefellesskap og oppleve denne sosiale støtten, trenger barna å inneha sosial kompetanse. Funnene fra studien løfter opp det at forumteater i psykisk helsearbeid for barn kan være en metode for både utvikling av og styrking av sosial kompetanse hos barn. Forumteater kan også være en leken metode for problemløsning, og en metode som kan benytte og belyse styrkene i barnefellesskapet.

LITTERATURLISTE

- Andenæs, A. (2000). *Generalisering: om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse*. I H. Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Byrøus, K. (2005). *Du har hovedrollen i dit liv. Om forumspill som pædagogisk metode til frigjørelse og forandring*. 4. Utgave. Gråsten: Forlaget DRAMA.
- Delaney, L. and J. P. Smith (2012). "Childhood Health: Trends and Consequences over the Life Course." *The Future of Children* 22 (1). s. 43-63
- Damkjær, N. (1998) Nimesis – I dramaets spændingsfelt mellem kunst, pædagogik og terapi. Haugestad, M. T., Hamre, I., Andersen, M. (red.): *Anslag. Teater- og Dramafagets Didaktik og Metode*. København: Danmarks Lærerhøjskole, s. 199–215.
- Engelstad, A. (1989). *De undertryktes teater. Når tilskueren blir deltager. Augusto Boals metoder og teknikker*. Oslo: Cappelen Damm.
- Engelstad, A. (2004). *Poetikk og politikk. Augusto Boal og De undertryktes teater*. Finland: Åbo Akademis förlag.
- Ertesvåg, S. (2003). *Trening av sosial kompetanse hjå skuleelevar: Tiltak for alle elevar eller evelar med mangel på slik kompetanse*. Norsk pedagogisk tidsskrift 05-06. (Volum 87) Side 282 – 296.
- Fossbråten og Pihlstrøm. (1995) *Barn leker teater*. Oslo: Spillerom.
- Folkehelseinstituttet (2014). *Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet*. Hentet fra: <https://www.ntnu.no/documents/12446710/0/Psykisk+helse+og+trivsel+-+Helsedirektoratet.pdf/ccdbbe7d-691a-435c-8698-e2d8a347450f>

Friis, S. og Vaglum, P. (1999). *Fra idé til prosjekt: en innføring i klinisk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.

Goodman, A., R. Joyce og J. P. Smith (2011). "*The long shadow cast by childhood physical and mental problems on adult life.*" *Proceedings of the National Academy of Sciences* 108 (15) s. 6032-6037.

Grindheim, L., T. (2011). Barnefellesskap som demokratisk danningsarena. Kva kan gje høve til medverknad i leik i barnehagen? *Nordisk barnehageforskning*, Vol 4, Nr. 2.
<https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/309/323>

Hammond, N. (2013) *introducing forum theatre to elicit and advocate children's view*. *Educational psychology in Practice*. Vol. 29. No. 1. Side 1-18.

Heggstad, K. (1998). *7 veier til drama. Grunnbok i drama-pedagogikk for lærere i barnehage og småskole*. Bergen: Fagbokforlaget.

Holter, H. (1996) "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning". I: Holter, H. og Kalleberg, R. (red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlagets Metodebibliotek.

Johannessen, A., Tufte, P. A. og Veiden, P. (2006). *Å forstå samfunnsforskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Johannessen, A., Tufte, P. A. og Kristoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt.

Knudsen, M., S., Holmen, J. og Håpenes, O. (2005). *Kulturelle virkemidler i behandling og folkehelsearbeid*. *Tidsskrift for den norske legeforening*, nr. 24. Hentet fra:
<http://tidsskriftet.no/article/1308315>

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Lamer, K. (1997) *Du og jeg og vi to! Om å fremme sosial kompetanse. Teoriboka*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lillemyr, O. F. (1990). *Leik på alvor: teorier om førskolebarn og leik*. Oslo: Tano.

Lindseth, A, og Norberg, A. (2004). *A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience*. Scandinavian Journal of Caring Sciences. Vol 18, Issue 2. s. 145-153.

Lov om medisinsk og helsefaglig forskning (helseforskningsloven), 2008. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44>

Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Mathiesen, K., S. (2009). *Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv. Del 2: barn og unge*. Folkehelseinstituttet. Hentet fra: <http://www.fhi.no/dav/68675aa178.pdf>

McClimens, A., og Scott, R. (2007) *Lights, camera, education. The potentials of forum theatre in a learning disability nursing program*. Volum, 27. Issue 3. s. 203-209.

Melheim, A. (2014). *Bevegelsens lindring – lindringens bevegelse. Omsorgssamtaler med barn*. (Doktoravhandling). Åbo Akademi.

Middlewick, Y., Kettle, T., J. og Wilson, J., J. (2012). *Curtains up! Using forum theatre to rehearse the art of communication in a healthcare education*. Nurse Education in Practice. Volum 12, Issue 3. s. 139-142.

Morken, I. (1985). *Drama i oppdragelse og undervisning*. Oslo: Tano.

Ogden, T. (1995). *Kompetanse i kontekst: En studie av risiko og kompetanse hos 10- og 13-åringer. Rapport 3*. Oslo: Barnevernets Utviklingscenter.

Ogden, T. (2011). *Sosial ferdighetsopplæring for barn og ungdom*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Vol. 40, nummer 1. Hentet fra:

http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=132793&a=3

Uggerhøj, L. (2008). *Creativity, fantasy, role-play and theatre in social work: A voice from the past or steps for the future?* Social Work & Social Sciences Review. 13 (3). s. 48-62.

Regjeringen (2014) *Helse- og omsorgsdepartementet. Verdens helse organisasjon*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/innsikt/internasjonalt-helsesamarbeid/innsikt/verdens-helseorganisasjon-who/id435126/>

Vedeler, L. (1999) *Pedagogisk bruk av lek*. Oslo: Universitetsforlaget.

Von Tetzchner, S. (2013) *Utviklingspsykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Vygotsky, L.S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndommen*. Gøteborg: Daidalos AB.

Waaktaar, T., og Christie, H. J. (2004). *Styrk sterke sider. Håndbok i resiliensforskning for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.

Weissberg, R. P. & Greenberg, M. T. (1998). School and community competence-enhancement and prevention programs. I W. Damons, I. E. Siegel & K. A. Renninger (red.), *Handbook of Child Psychology: Vol 5. Child Psychology in Practice, 5th ed.* New York: John Wiley.

Øksnes, M., og Steinsholt, K., (2003). *Kunsten å fange øyeblikket – et essay om lek som improvisasjon*. Norsk pedagogisk tidsskrift. Volum 87. 01-02.

Øksnes, M. (2010). *Lekens flertydighet: Om barns lek i en institusjonalisert barndom*. Oslo: Cappelen.

8.0 ARTIKKEL

FORUMTEATER – ET BIDRAG TIL BEDRE PSYKISK HELSE FOR BARN?

Antall ord i artikkelen:

Antall tabeller: 1

Vitenskapelig artikkel til fagfellevurdering.

Referansenummer i NSD: 44965

Sammendrag

I arbeidet med å bedre barn og unges psykiske helse er det nødvendig med et mangfold av tilnæringsmåter. Forumteater tar utgangspunkt i barn og voksnes kreativitet. Artikkelenes bakgrunn er en kvalitativ studie, som gjennom intervjuer av hjelpere med erfaring i bruk av forumteater med barn utforsket hvordan bruken av forumteater i psykisk helsearbeid for barn kan bidra til økt sosial kompetanse og dermed bedre psykisk helse for barna. Hovedfunnene var at forumteater kan være en leken ramme hvor barn kan jobbe med sine utfordringer, at barnefelleskapet kan være betydningsfullt og at barns kroppslige uttrykk kunne utforskes gjennom forumteater.

Nøkkelord: Forumteater, barn, sosial kompetanse, lek og psykisk helse.

Abstract:

In mental health work with children and adolescent, it is necessary with multiple approaches in effort to improve their mental health. Forum theatre is based on children and adults creativity. The background of the article is a qualitative study, which through interviews of helpers with experience in using forum theatre with children explored how the use of forum theatre in mental health work for children could contribute to increased social skills and thus improve their mental health. The main findings was that forum theatre can be a playful frame where children can work with their problems, that the community of children can be significant and that the children's bodily expression could be explored through forum theatre.

Keywords: Forum theatre, children, social competence, play and mental health.

Introduksjon

Så mange som 15-20% av barn og unge under 18 år i Norge anses å ha nedsatt funksjon på grunn av psykiske vansker (Mathiesen, 2009). Undersøkelser tyder på at psykiske lidelser i barne- og ungdomsårene kan ha større negativ betydning for barns utvikling enn somatisk sykdom (Goodman, Joyce og Smith, 2011; Delaney og Smith, 2012). I arbeidet med å bedre barn og unges psykiske helse er det nødvendig med et mangfold av tilnæringsmåter. En av faktorene som styrer valg av tilnæringsmåte er barnets alder. I denne studien er fokuset barn i alderen 6-12 år. I førskolealderen blir det viktigere enn tidligere for barn å både etablere vennskap, opprettholde relasjoner og fungere i grupper og følge gruppens normer (Von Tetzchner, 2013). Lek kan sies å ikke ha noen helt klar utviklingsmessig struktur i forhold til alder. Noen former opptrer for første gang tidligere enn andre, men lekens ulike former fortsetter å være en del av barnas repertoar uavhengig av alder så lenge de leker (Von Tetzchner, 2013).

Knudsen, Holmen og Håpenes (2005) hevder at kulturell stimulering kan bidra til å fremme den emosjonelle, språklige og sosiale utviklingen hos barn. Disse aspektene anses som sentrale for at barna skal være og forbli velfungerende både psykisk og sosialt. Drama kan være en form for kulturell stimulering, med bidrag til barns sosiale utvikling, siden sosial samhandling er en av forutsetningene for at aktiviteten kan gjennomføres. Drama kan betraktes som en gruppeaktivitet (Morken, 1985). Drama finnes i mange former, og samlenavnet "de undertryktes teater" betraktes som et sett av teaterformer som bygger på samhandling mellom skuespillere og tilskuere. Forumteater er en egen form som hører hjemme under "de undertryktes teater". Forumteater hadde sin opprinnelse i Brasil på 1960/1970 tallet, og grunnleggeren var Augusto Boal. Teaterformen fikk i 1994 en offisiell anerkjennelse av UNESCO som "et verktøy for sosial forandring" (Engelstad, 2004). Forumteateret kan likeså være en arena hvor deltagerne kan trene seg på virkeligheten og forberede seg på fremtiden (Byrøus, 2005). Det er dette siste som er interessant for denne studien; å skape arenaer der barn kan trene seg på å håndtere virkelighetens utfordringer og forberede seg på fremtiden.

Forfatterens erfaring er at forumteater kan spilles og utføres i mange former, kanskje mest avhengig av gruppen man skal benytte forumteater i. Bruken av forumteater er i stadig utvikling, slik at forumteater ikke lenger bare er et bidrag til sosial forandring, men er i tillegg blitt videreutviklet til en arbeidsform som kan brukes i psykisk helsearbeid med barn. Forumteateret har ikke regien ferdig når deltagerne kommer. Tema kan bestemmes av

gruppen og teateret kan utformes derfra (Engelstad, 1989). Det bør alltid være en spill-leder, en ”joker” som har ansvaret for å lede forumteateret. Joker er den ansvarlige for å ivareta deltagerne og er som oftest en voksen. Slik er det den voksnes ansvar at voksen-barn samarbeidet skjer på en hensiktsmessig måte. Et av målene med forumteateret er at tilskueren skal forandre sin posisjon fra å være en passiv deltager, til å bli en aktiv medskaper (Byrèus, 2005). Forumteater har blitt brukt som en metode i utdanningsøyemed (Middelwick, Kettle og Wilson, 2012; McClimens og Scott, 2007; Engelstad, 1989). Det brukes også i skolen og innenfor psykisk helsearbeid. Forfatterens erfaring med forumteater i en behandlingskontekst i psykisk helsevern for barn har vært selve drivkraften bak denne studien.

Kultur og helseprosjekter har vært fokusområder tidligere her til lands. I tidsrommet 1997-99, ble det av regjeringen bevilget 15 millioner til slikt utviklingsarbeid. Dette for å prøve ut kulturelle virkemidler i helsefremmende, rehabiliterende og forebyggende arbeid. Målet var at kunst og kultur skulle gjøres tilgjengelig for flere og at kultur skulle bli en anerkjent metode i arbeidet (Knudsen, Holmen og Håpenes, 2005). I rapporten utarbeidet i etterkant, ble det påpekt helsegevinster for deltagerne, men det mangler forsknings-studier som belyser effekten av disse tiltakene. Det mangler både studier over tid, og kontrollgrupper (Knudsen, Holmen og Håpenes, 2005). Dette inntrykket deles av forfatteren, og det ble derfor viktig å belyse at en kulturell aktivitet og en kreativ arbeidsform som forumteater kan bidra inn i psykisk helsearbeid.

Forfatterens forforståelse var at bruk av forumteater i psykisk helsearbeid kan by på mange muligheter for barns som strever. Erfaringen var at verktøyet hadde både muligheter og utfordringer. Forutsetningene for å benytte metoden måtte være til stede, og det handlet blant annet om forberedelse og forutsigbarhet for deltagerne, samt at man skulle utvise nøkternhet med tanke på hva som kunne forventes og hva metoden kunne bety for deltagerne.

På bakgrunn av dette har følgende problemstilling for studien blitt utarbeidet;

Hvordan kan bruk av forumteater i psykisk helsearbeid for barn bidra til økt sosial kompetanse?

Tre forskningsspørsmål ble utarbeidet:

1. Hva er forumteater?
2. Hva er virksomt med forumteater for barn?
3. Hvilke relasjonelle utfordringer kan barn få hjelp med gjennom forumteater?

Metodologi

Studien har et beskrivende og utforskende design, og er inspirert av hermeneutiske og fenomenologiske vitenskapsteoretiske perspektiver. Fenomenologien ga mulighet til fokus på informantenes erfaring med forumteater som fenomen, samtidig som den åpnet for den hermeneutiske bearbeidingen og fortolkningen som Lindseth og Norberg (2004) betrakter som uunngåelig i kvalitativ metodikk.

Utvalg

Etter prosjektets godkjenning fra norsk samfunnsfaglig datatjeneste (NSD) oktober 2015, startet rekrutteringen av informanter. Inklusjonskriterier for deltagelse i studien var erfaring med forumteater i psykisk helsearbeid for barn. Studiens utvalg besto av fire informanter, alle kvinner i alderen 30 – 55 år. To av informantene hadde erfaring med bruk av forumteater innen psykisk helsevern for barn. De to andre informantene hadde erfaring med bruk av forumteater for barn i grunnskolen, og i annet psykisk helsearbeid. Rekruttering av informantene foregikk ved hjelp av eget nettverk, men forfatteren hadde ingen relasjon til informantene på forhånd. Informantenes yrkesmessige bakgrunn var variert, alle med helsefaglig bakgrunn, relevant for psykisk helsearbeid. Tre hadde videreutdanning innenfor drama/skuespill. Alle hadde årelang erfaring med bruk av forumteater for barn og voksne.

Datainnsamling

Individuelle, semi-strukturerte intervjuer med informantene, ble utført i perioden november 2015 – februar 2016, hjemme hos informantene eller på kafe. Begrunnelsen for å benytte semi-strukturert intervju var blant annet at studien skulle undersøke noe som kunne betraktes som relativt utforsket og nytt (Friis og Vaglum, 1999). Informantene ble informert om frivilligheten ved deltagelsen i studien og at de på hvilket som helst tidspunkt kunne trekke sin deltagelse uten nærmere forklaring, eller frykt for negative konsekvenser. Dette er en forutsetning for menneskelig forskning, regulert i lov om medisinsk og helsefaglig forskning (2008). Informantene underskrev samtykkeskjemaet før intervjustart. Det var forfatteren som utførte alle de fire intervjuene. Intervjuene ble tatt opp på bånd, og transkribert fortløpende av forfatteren selv. Malterud (2011) viser til at når forfatteren selv transkriberer fra tale til tekst, så gjenopplevs erfaringene fra intervjuene, og det fører til ny kjennskap av materialet. Gjennom studiens litteratursøk ble ulike databaser benyttet, både internasjonale og nasjonale. Søkeord var eksempelvis ”forumteater og barn” ”Barn og sosial kompetanse” ”Teater og

psykisk helse”, samt ”barn, psykisk helse og mestring”. Videre lesning av bøkene, artiklene og referanselistene funnet gjennom litteratursøket, bidro til funn av ytterligere litteratur.

Analyse

Tekstanalysen i artikkelen er inspirert av Lindseth og Norberg (2004), og deres fenomenologiske hermeneutiske metode for forskning på menneskelige erfaringer. Det er utført en form for strukturell analyse av materialet, med henblikk på å utføre en metodisk tolkning. Tolkningen skulle bidra til å indentifisere og formulere temaer (Lindseth og Norberg, 2004). Første runde i fortolkningen var å lese de transkriberte intervjuene flere ganger så objektivt som overhodet mulig, for å forsøke å få fram mening og sentrale temaer som teksten bar på. Dette krevde at forfatteren forsøkte å være åpen om forforståelsen, men legge den til side og lese materialet med et ”åpent sinn”. Dette var utfordrende av flere årsaker, både fordi forforståelsen ikke er en konstant faktor, men også fordi det å åpne seg for teksten på denne måten, kunne bidra til overraskelser. Det å risikere forforståelsen var en forutsetning for valgt analysemetode. Ulike meningsenheter og under-temaer ble notert ned fra hvert intervju. Neste ledd i prosessen var å samle meningsbærende enheter og under-temaer i hovedtemaer. Dette var en form for de-kontekstualisering, siden målet var å løfte ut deler av de meningsbærende enhetene og under-temaene og se om de ulike intervjuene sa noe om det samme (Malterud, 2011). Slik Lindseth og Norberg (2004) beskriver var det noen temaer som ikke hadde relevans for problemstillingen og forskningsspørsmålene. Disse har blitt tatt hensyn til i analysen av materialet, men har ikke bidratt til utforming av temaer. Det var i utforming av hovedtemaene viktig at materialet som var de-kontekstualisert fortsatt stemte overens med sammenhengen det var hentet fra, og kunne valideres opp mot helheten av materialet (Malterud, 2011). Tre hovedtema ble utformet; Barns evne til endring gjennom lek, barnefellesskapets betydning og barns kroppslige uttrykk. Funnene innenfor de ulike hovedtemaene presenteres nærmere i avsnittet om funn.

Her skal tabell 1 settes inn.

Funn

Forfatteren har valgt å presentere hvert hovedtema for seg selv. Under hvert hovedtema er aktuelt forskningsspørsmål vist til.

Barns evne til endring gjennom lek

Dette temaet belyser forskningsspørsmål 1 og 2.

Tekstanalysen viste at informantene mente forumteater kunne gi en leken og trygg ramme for utprøving av nye strategier og tilnærminger som kunne være nyttige for barn. I denne sammenheng ble lekens styrker vektlagt å være at den var uten fasit, fri fra kontekst og at barn hadde stor kompetanse til å leke med virkelige temaer. Slik forfatteren forsto informantene, fikk de gjennom den lekne rammen tilrettelagt for at barn kunne uttrykke sine opplevelser og erfaringer. Tilrettelegging for arenaer som forumteater hvor barna kunne gå ut av sin virkelighet og inn i et teater hvor de kunne leke med det de opplevde av urimelighet og urettferdighet, var noe informantene vektla som en svært nyttig erfaring for barn. Temaer informantene vektla som nyttige å jobbe med innenfor forumteater var eksempelvis mobbing, urettferdig behandling som å få skylden for noe barnet ikke hadde gjort, ta initiativ ovenfor andre barn og lære seg å vente på tur. Når barna utfordret seg innenfor en leken ramme mente informantene at barna klarere kunne tenke alternativer og løsninger, både for seg selv og andre. En av informantene kom med følgende utsagn for å belyse dette;

Jeg opplever at barn tåler mer i forumteater enn i det virkelige livet, fordi forumteater "bare er på lat".

Det viste seg at informantene i studien hadde stor tro på barnas evne til løse sine egne problemer. De opplevde at utfordringen var at andre voksne sjelden hadde troen på barnas egen kompetanse til å finne løsninger som passet for dem. Flere av informantene valgte å fremheve at det var essensielt at løsningene på problemer og utfordringer som barn opplevde, måtte komme fra barna selv, ikke fra voksne med et annet syn på problemløsning. Informantene mente at barna måtte oppleve at løsningene var nyttige og gjennomførbare for dem, hvis ikke ville ikke barna tørre å ta dem i bruk. Forfatteren fikk tydelig inntrykk av at informantene mente at barn ofte hadde god kunnskap om hvordan de kunne håndtere sine problemer, i større grad enn hva voksne kunne sette seg inn i. En av informantene eksemplifiserte akkurat dette ved å fortelle om en opplevelse hun hadde hatt med et barn som hadde tydeliggjort dette for informantene;

Han opplevde at han ikke fikk kontakt med andre elever i skolegården. Vi prøvde å spille ulike roller for han i forumteater, for å finne nye strategier han kunne bruke. Der han var helt klar på at "Nei, sånn var verden for han, så da hadde han andre strategier som å skate alene eller klatre alene". Han godtok at han ikke fikk den responsen fra medelevene sine.

Barnefellesskapets betydning

Dette hovedtemaet svarer først og fremst på forskningsspørsmål 3.

Det at barn mottok korrigerende fra andre barn, opplevde informantene var av større betydning enn når barn mottok korrigerende fra voksne. Informantene anså at barna hadde større påvirkningskraft på hverandre enn det de voksne ofte hadde forventninger om.

Vi hadde en lek hvor de skulle hjelpe hverandre ut av en vanskelig situasjon. Så var det en gutt som sa "Hvorfor skal vi hjelpe hverandre da?!" Da snudde instinktivt resten av klassen og så på han med sjokkert uttrykk i ansiktet som sa; Skal vi hjelpe hverandre!? I det øyeblikket ble han veldig overrasket over at han fikk sånn massiv reaksjon fra de andre."

Informanten som fortalte dette vektla at denne episoden hadde minnet henne på hvor kraftfull sosial korrigerende fra barn kunne være. Dette poengterte de andre informantene også, og de mente at potensiale for endring i barnet var større ved korrigerende fra andre barn, enn hvis en voksen sa at "dette er ikke greit". Det å kunne bidra til å bevisstgjøre barn i deres ansvar for å hjelpe andre barn, mente informantene var essensielt for barnas utvikling og deres evne til å føle med andre. Gjennom intervjuene i denne studien vektla flere av informantene det de betraktet som barns eget ansvar for endring i sin egen situasjon. Den ene informanten poengterte sitt ståsted for dette med følgende utsagn;

Barna må begynne med seg selv.

Forfatteren opplevde likevel at informantene var realistiske på barnas vegne med tanke på hva de kunne forvente etter å ha forsøkt å endre seg selv. De poengterte at til tross for at de betraktet barn som jobbet med å endre seg selv, sine strategier, løsninger og handlinger, kunne det vel så godt hende at verden rundt disse barna ikke endret seg betraktelig som følge av dette. Flere av informantene fortalte om barn som strevde med å være deltagende i barnefellesskapet av ulike grunner. En av informantene vektla at håp om å få aksept blant jevnaldrende, kan være med på å definere barnets egenmotivasjon for endring. En parallell informantene trakk i forbindelse med barns ansvar, var det som kunne kalles barnas ansvar for hverandre. Dette ble av to av informantene eksemplifisert ved å vise til mobbing mellom barn.

De vektla hvordan barna håndterte urettferdighet på vegne av andre barn. De mente at barna hadde et stort ansvar for de barna som opplevde mobbing. De mente at barna hadde to valg, de kunne gripe inn og påvirke den som mobbet, og stå opp for den som opplevde mobbingen. Eller de kunne være passive og la være å ta ansvar. De vektla at det å være passiv i slike situasjoner var med på å gi barn som mobbet makt, og ved å stå opp for andre barn, kunne barna bidra til å forskyve maktbalansen. Dette kunne bidra til at de som mobbet ble mindre tilsidesatt og en akseptert del av barnefelleskapet. Informantene mente at forumteater kunne være en god arena for å gi opplæring i barns ansvar for hverandre, og en treningsarena for å prøve ut dette i trygge rammer.

Barns kroppslige uttrykk

Her søkes forskningsspørsmål 2 og 3 besvart.

Betydningen av kroppens rolle i barns hverdag og i forumteater spesielt, var noe som alle informantene vektla. Det ble framhevet at det var vesentlig å sette kroppen i stand til både å lære og i stand til å utforske gjennom forumteateret. Informantene mente at en viktig forberedelse til forumteater var at barna fikk varmet opp kroppen og sinnet, og at de kunne leke og ha det gøy sammen uten noen fasit på øvelser eller utførelsen. Videre vektla informantene betydningen av barnas kroppslige språk. Det å kunne ta i bruk kroppen og sansene for barna, ble av informantene ansett som nyttige verktøy for å kunne uttrykke seg og sine erfaringer, samtidig som de lærte. Deres erfaring var at det non-verbale, eller det de kalte for ”kommunikasjon med kroppen”, var på et annet nivå hos barn enn hos voksne. Her hadde forumteater en styrke i den kommunikative opplæringen mente informantene, fordi kroppsspråket kunne brukes så tydelig i samhandlingen med de andre barna. Informantene syntes å mene at forumteater gir muligheter for barn som ikke er så verbalt sterke, til å gjøre seg forstått med non-verbale virkemidler. Det man viste og ble vist med kroppen, kunne være like virkningsfullt som det som ble sagt, slik forfatteren forsto deres historier. Informantene vektla at de hadde erfaringer med at barn var følsomme for kroppsspråk, blikk og kremting fra andre barn. Den ene informant beskrev at dersom andre barn snudde seg vekk, kremtet eller himlet med øynene når et barn skulle fortelle noe, så kunne dette være negativt for det barnet som opplevde dette. De mente at barna trengte å opparbeide seg kompetanse på non-verbal kommunikasjon. Det handlet både om en bevisstgjøring av eget kroppsspråk – hvordan virker jeg på andre, hvordan forstår andre meg, og hvordan påvirker dette meg? Dette var noe

forumteater kunne bidra med for barn mente informantene, fordi teateret bidro til å synliggjøre dette.

Diskusjon

Hensikten med studien var å belyse at en kulturell aktivitet og kreativ arbeidsform som forumteater kunne være en metode i psykisk helsearbeid for barn. Rent konkret så ønsket studien å finne svar på hvordan forumteater i psykisk helsearbeid for barn kunne bidra til økt sosial kompetanse. I dette avsnittet vil det diskuteres fire forhold; barnefelleskapet, sosial kompetanse, lek og forumteater som metode for problemløsning.

Barnefelleskapet

Felleskapet barn imellom er av stor betydning for barns selvbilde, og i dette fellesskapet former og danner barn hverandre (Melheim, 2014). Hun skiver videre at barnefelleskapet ikke vil kunne erstattes av andre menneskelige felleskap, siden de ikke har barns perspektiver i seg (Melheim, 2014). Barns relasjoner har andre kvaliteter og samspillet er basert på mer likeverdighet mellom partene. Når barn lærer om og forstår likheter og ulikheter mellom seg selv og andre, blir det naturlig å sammenligne seg med andre barn (Von Tetzchner, 2013). Reaksjoner fra barnefelleskapet vil ofte virke sterkere på barn enn reaksjoner og tilbakemeldinger fra voksne (Melheim, 2014). Dette var også noe som ble fremhevet av informantene i denne studien. Den umiddelbare reaksjonen barna kunne få fra andre barn, opplevde informantene som noe av det som var virksomt med forumteater for barn. Reaksjonene gjaldt ikke bare deres holdninger og tilbakemeldinger på atferd av negativ art, men også reaksjoner på forventninger dem i mellom. Slike reaksjoner kan videre by på noe positivt, slik forfatteren ser det. For hvis tilbakemeldingen fra andre barn gis på noe som banet mestret godt eller noe som var virksomt i samhandlingen med andre barn, kunne reaksjonen og opplevelsen for barnet være like sterk, men da med positive fortegn. På den andre siden kan det oppleves som relativt massivt å få en så spontan og virksom tilbakemelding på det man gjør og den man er. Dette fordrer voksne som deltar aktivt og som bidrar til å skape trygghet for barna, noe som utfordrer rollen til "jokeren". Personlig utvikling gjennom bruk av forumteater fordrer trygghet, som også forfatterne Middlewick, Kettle og Wilson (2012) påpeker. Grindheim (2011) bruker også barnefelleskapet i sin barneforskning. Hennes fokus er på barn-barn relasjonen, og hvordan og hvorfor dette er viktig for barn å høre

til i. Det å ønske tilhørighet i et felleskap med andre, som i en barnegruppe, ses på som en stor motivasjonsfaktor for et barns endringsvilje (Grindheim, 2011). En av styrkene til barnefellesskapet, kan være at gjennom å være deltager i et felleskap, fører dette til tilhørighet i en gruppe. Gruppen kan bidra til felleskap mellom barn i lek, og gruppen kan bidra til motivasjon for både forandring og konkurranse (Waaktaar og Christie, 2004). Den kan også være en kilde til trygghet (Vedeler, 1999). Dette har relevans til forumteater, fordi ulike former for drama kan ses på som en gruppeaktivitet (Morken, 1985). Gjennom forumteater kan man dra nytten av barnefellesskapet og den betydningen det kan ha for barn. Barns ansvar for hverandres deltagelse i barnefellesskapet kan belyses, at de alle har et eget ansvar for å forsøke å delta i fellesskapet, men også det kollektive ansvaret for at alle kan være deltagere i barnefellesskapet.

Sosial kompetanse

Sosial kompetanse er personlige ferdigheter og forutsetninger som bidrar til og gjør det mulig å lykkes på det sosiale området (Ogden, 2011). Gjennom drama kan barns sosiale utvikling styrkes, fordi drama foregår i et samspill med andre, både skuespillere og publikum (Morken, 1985). Sosial kompetanse vil være avhengig av konteksten og hvilken kultur man ser på. Kravene til denne kompetansen i et miljø vil kunne endre seg på bakgrunn av hvem som er tilstede (Ertesvåg, 2003). Sosial kompetanse omhandler det å kunne mestre samspill med andre (Lamer, 1997; Vedeler, 1999). Ogden (1995) påpeker at barn som henvises til psykisk helsevern, tenderer til å fungere dårligere sosialt enn andre barn. Det er kanskje selvsagt at sosial kompetanse er en forutsetning for den psykiske helsen? Sosial kompetanse hos barn er en forutsetning for å være deltager i nevnte barnefellesskap. Det å høre til og ha aksept blant jevnaldrende er viktig for psykisk helse. Flere av de barna forfatteren selv har jobbet med i psykisk helsearbeid og barna i historiene til informantene, mestrer ikke samspillet med andre barn. De vet ikke hva som er påkrevd eller forventet i en gitt situasjon, slik Ertesvåg (2003) beskriver. De vet kanskje ikke hvordan de skal spørre om å få være med å leke, eller at det er forventet at man venter på tur når man skal bruke sklien. Et av funnene i studien er at forumteater er en virksom metode for å jobbe med sosiale og relasjonelle utfordringer. Barn kan gjennom forumteateret få øvelse i å settes i stand til det som Lamer (1997) kaller for å lykkes med det sosiale, ettersom hva som er passende for den aktuelle situasjonen, noe som hevdes å være vesentlig for både barns motstandsdyktighet og mestring. Med dette tenker forfatteren at forumteater kan hjelpe barna til å styrke den delen av sosial kompetanse som

Weissberg og Greenberg (1998) fremhever, det at barnet styrker sin kapasitet til å integrere følelser, atferd og tenkning, slik at det lykkes med sosiale oppgaver og ikke minst får en positiv videreutvikling av den sosiale kompetansen. Innenfor sosial kompetanse kan kommunikative ferdigheter betraktes som særlig viktig (Vedeler, 1999). Lamer (1997) belyser non-verbal og verbal adferd som vesentlige komponenter for at et barn kan lykkes med sosiale interaksjoner med andre barn. Barn med mangelfulle kommunikasjonsferdigheter vil i følge Vedeler (1999) vanligvis ha dårligere sosial kompetanse. Her viste analysen i denne studien at forumteater kan være et hensiktsmessig verktøy for å øve på kommunikasjonsferdigheter, siden kroppens rolle i kommunikasjon opplevdes som en viktig faktor av informantene. Kommunikasjon kan oversettes til å gjøre felles (Røkenes, 2006) og ha forbindelse med (Eide og Eide, 2007). Kroppslige og ikke verbale former for kommunikative uttrykk, som gester, uttrykk, toneleie, bevegelser og kroppsstillinger som kommer til uttrykk ofte spontant og uten overlegg, og som blir oppfattet og sanset på en umiddelbar og direkte måte, kalles upresist for kroppsspråk. Kroppsspråk er gjerne ikke viljestyrt (Bråten, 1998). Dette kan også benevnes non-verbal kommunikasjon, som betraktes som mellommenneskelige signaler formidlet på andre måter enn ved å bruke ord og begreper (Eide og Eide, 2007). Forfatteren forsto det som om flere av informantene i studien mente at barn ikke var like bevisste kroppsspråkets betydning som voksne. Dette kan handle om to ting. På den ene siden kan kanskje barna være friere i sitt uttrykk, fordi de ikke har lært seg at kroppsspråk er et tydelig språk og ikke vet helt hvordan de skal bruke det. På den andre siden kan det være slik at de ikke forstår andres kroppsspråk like godt, noe som vil være en utfordring for den sosiale kompetansen og samhandlingen med andre barn. Verbal kommunikasjon alene vil ikke være nøytral, siden de som behersker det verbale språket har et overtak, og får sin vilje innfridd (Fossbråten og Pihlstrøm, 1995). Informantene i studien mente at de barna som ikke var verbalt sterke, kunne hevde seg og gjøre seg bedre forstått i forumteateret, siden det non-verbale var en vesentlig del av uttrykket. Dette er kanskje noe av bakgrunnen for at forumteater kan sees på som en dynamisk tilnærming til utvikling av kommunikasjonsferdigheter, fordi det handler mer om det å vise enn å fortelle (Middlewick, Kettle og Wilson, 2012). Fossbråten og Pihlstrøm (1995) hevdet at kommunikasjon kan betraktes som kjernen i Boals teori. Ikke bare fordi teateret skaper kommunikasjon på en annen måte, men fordi publikum er aktive deltagere og bidrar inn i kommunikasjonen. Dette mener de kan bidra til en kommunikasjon som er friere for begrepsforvirring og misforståelser.

Lek og fantasi

Gjennom tidene har lek og dens betydning for læring blitt viet oppmerksomhet. Fossbråten og Pihlstrøm (1995) mener at gjennom leken utvikler barnet seg og det tilegner seg læring. Det å kunne fantasere og forestille seg er vesentlig for barns utvikling. Dette kanskje særlig fordi både tanker og følelser er i stor aktivitet under lek, som dermed foregår på et bredt psykologisk område (Morken, 1985). Et annet perspektiv på lek kan være det mer filosofiske. Lek kan her betraktes som en måte å simpelthen være i verden, noe som gjør at man glemmer både tid og sted (Øksnes, 2010). Det påstås av Øksnes og Steinsholt (2003) at det eneste barnet "lærer" i leken er å leke og improvisere enda mer. Det er nettopp det å ikke vite hvor lenge leken fører, som gjør det så morsomt å leke. I forumteater, som i andre dramaformer er det meste på lat. Den distansen til virkeligheten som Morken (1985) beskriver, ble av flere av informantene fremhevet som nyttig i forumteateret. Den evnen barn har til å "late som", hevdes å være av stor betydning for barns psykiske utvikling (Morken, 1985). Barn har større fantasi enn oss voksne, og fantasien kan betraktes som en inngangsport til forståelsen av et menneskes behov og følelsesliv (Fossbråten og Pihlstrøm, 1995). Vygotsky (1995) hevder det motsatte. Han hevder det er ingen motforestilling mellom fantasien og virkeligheten. Fantasien skapes i samsvar med virkeligheten, og erfaringer vi gjør oss i virkeligheten er viktig for utviklingen av fantasien. Derfor kan fantasien ikke betraktes som like fri, og det er derfor Vygotsky (1995) mente at barns fantasi var dårligere enn hos voksne, siden erfaringsgrunlaget var mindre. Øksnes og Steinsholt (2003) mener at leken alltid er lek med virkeligheten. Forfatteren har tenkt at forskjellen da kan handle om frihet i fantasien, siden barns fantasi forstås som større enn voksnes? Likevel kan kanskje barns fantasi brukes til å hjelpe barn til å forstå sine egne og andres behov? Sett i lys av det som er nevnt over om sosial kompetanse, så kan fantasien bidra til at et sosialt miljø gjenskapes. Barnet kan gjennom fantasien og lekens andre virkelighet hjelpes til å se seg selv utenfra, noe som også samsvarer med det forumteater kan bidra med.

Forumteater som metode for problemløsning

Drama kan være med på å utvikle deltagerens evne til å tenke framover, se valgmuligheter og bidra til å ta valg. Dermed kan man også hevde at drama kan være med å belyse problemer og gjøre de mer oversiktlige (Morken, 1985). Informantene i studien fremhevet at i forumteater kan barna gå ut av sin egen virkelighet og inn i teaterformen, hvor de kan leke med det de opplever som urimelig og urettferdig. Slik forfatteren har tolket dette, var det en styrke ved

metoden og noe som var meget virksomt. Forumteater ble betraktet av informantene som en trygg ramme for utprøving av hvordan barna skulle oppføre seg mot andre, og hva andre forventet av dem. Det kan tenkes at det kan være vanskelig for barn å forstå hvilket ansvar de har for hverandre, og deres medansvar i å sette grensene for hva som er akseptabelt eller ei. Informantene var alle opptatte av barns kompetanse til problemløsning og hvilket ansvar de hadde for dette selv. ”Begynn med deg selv”, fortalte en av informantene at de sa til barna. Man kan kanskje tenke seg at dette ansvaret kan være litt stort for en del av barna, og et ansvar de ikke alltid kan å mestre. Det å tillate og ha tiltro til at barn kan korrigere hverandre ut fra deres referanseramme, kan kanskje være en utfordring for voksne. Likevel anses det som vesentlig at barna får prøve å løse sine egne problemer først. Målet med forumteater er ikke alltid å finne en løsning på et problem, selv om kanskje informantene i studien var opptatt av at barna skulle finne egne løsninger på sin streben i livet og oppleve bedre psykisk helse. Ikke alle problemer eller urettferdige opplevelser har en forklaring eller løsning. Slik forfatteren tolket informantene i denne studien, var dette i større grad et dilemma for de voksne enn for barna, som innfant seg med urettferdighet som en del av livet. Engelstad (1989) påker at en viktig faktor med forumteater er at det er en prosess. Dette tenker jeg har overføringsverdi til livet selv og til barns psykiske helse. God psykisk helse handler også om en prosess, snarere enn å finne løsninger på enkeltstående problemer.

Avslutning

Innledningsvis startet forfatteren med å uttrykke et ønske om å belyse en kulturell aktivitet og metodikk som kunne bidra inn i psykisk helsearbeid for barn. Ambisjonen var i tillegg til dette å sette fokus på en metode som forfatteren hadde inntrykk av var lite kjent innenfor psykisk helsearbeid. Forfatteren håper artikkelen har bidratt til nysgjerrighet omkring metoden. Studien har søkt å gi dybdeinformasjon om forumteater for barn, basert på hjelpers erfaringer. Artikkelen forsøker å gi beskrivelser av hva som kan være virksomt med forumteater for barn. Studiens funn belyser at forumteater i psykisk helsearbeid for barn kan være en leken metode for problemløsning, en metode for utvikling og styrking av sosial kompetanse og en metode som benytter styrkene i barnefellesskapet. Det kunne være av interesse om fremtidige studier undersøkte barnas opplevelse med metoden, og hva som var virksomt eller mindre virksomt fra deres perspektiv.

Litteraturliste

- Bråten, S. (1998). *Kommunikasjon og samspill. Fra fødsel til alderdom*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Byrøus, K. (2005). *Du har hovedrollen i dit liv. Om forumspill som pædagogisk metode til frigjørelse og forandring*. 4. Utgave. Gråsten: Forlaget DRAMA.
- Delaney, L. and J. P. Smith (2012). "Childhood Health: Trends and Consequences over the Life Course." *The Future of Children* 22 (1). s. 43-63.
- Eide H, og Eide, T. (2007). *Kommunikasjon i relasjoner. Samhandling. Konfliktløsning. Etikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Engelstad, A. (1989). *De undertryktes teater. Når tilskueren blir deltaker – Augusto Boals metoder og praksis*. Oslo: Cappelen.
- Engelstad, A. (2004). *Poetikk og politikk. Augusto Boal og De undertryktes teater*. Finland: Åbo Akademis förlag.
- Ertesvåg, S. (2003). *Trening av sosial kompetanse hjå skuleelevar: Tiltak for alle elevar eller evelar med mangel på slik kompetanse*. Norsk pedagogisk tidsskrift 05-06. (Volum 87) Side 282 – 296.
- Fossbråten, L., A. og Pihlstrøm, J., T. (1995) *Barn leker teater*. Oslo: Spillerom.
- Friis, S. og Vaglum, P. (1999). *Fra idé til prosjekt: en innføring i klinisk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Goodman, A., R. Joyce og J. P. Smith (2011). "The long shadow cast by childhood physical and mental problems on adult life." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 108 (15) s. 6032-6037.
- Grindheim, L., T. (2011). Barnefellesskap som demokratisk danningsarena. Kva kan gje høve til medverknad i leik I barnehagen? *Nordisk barnehageforskning*, Vol 4, Nr. 2.
<https://journals.hioa.no/index.php/nbf/article/view/309/323>
- Knudsen, M., S., Holmen, J. og Håpenes, O. (2005). *Kulturelle virkemidler i behandling og folkehelsearbeid*. Tidsskrift for den norske legeforening, nr. 24. Hentet fra:
<http://tidsskriftet.no/article/1308315>
- Lamer, K. (1997) *Du og jeg og vi to! Om å fremme sosial kompetanse. Teoriboka*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindseth, A, og Norberg, A. (2004). *A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience*. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. Vol 18, Issue 2. s. 145-153.

- Lov om medisinsk og helsefaglig forskning (helseforskningsloven), 2008. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-20-44>
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mathiesen, K., S. (2009). *Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv. Del 2: barn og unge*. Folkehelseinstituttet. Hentet fra:
<http://www.fhi.no/dav/68675aa178.pdf>
- McClimens, A., og Scott, R. (2007) *Lights, camera, education. The potentials of forum theatre in a learning disability nursing program*. Volum, 27. Issue 3. s. 203-209.
- Middlewick, Y., Kettle, T., J. og Wilson, J., J. (2012). *Curtains up! Using forum theatre to rehearse the art of communication in a healthcare education*. Nurse Education in Practice. Volum 12, Issue 3. s. 139-142.
- Melheim, A. (2014). *Bevegelsens lindring – lindringens bevegelse. Omsorgssamtaler med barn*. (Doktoravhandling). Åbo Akademi.
- Morken, I. (1985). *Drama i oppdragelse og undervisning*. Oslo: Tano.
- Ogden, T. (1995). *Kompetanse i kontekst: En studie av risiko og kompetanse hos 10- og 13- åringer. Rapport 3*. Oslo: Barnevernets Utviklingscenter.
- Ogden, T. (2011). *Sosial ferdighetsopplæring for barn og ungdom*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Vol. 40, nummer 1. Hentet fra:
http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=132793&a=3
- Røkenes, O., H. (2006). Relasjonskompetanse og kommunikasjon. I: Røkenes, O., H., og Hanssen, P-H. *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. s. 7-40. Oslo: Fagbokforlaget.
- Vedeler, L. (1999) *Pedagogisk bruk av lek*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Von Tetzchner, S. (2013) *Utviklingspsykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Vygotsky, L.S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndommen*. Göteborg: Daidalos AB.
- Waaktaar, T og Christie, H. J. (2004). *Styrk sterke sider. Håndbok i resiliensforskning for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Weissberg, R. P. & Greenberg, M. T. (1998). *School and community competence-enhancement and prevention programs*. I: Damons, IW, Siegel, I., E. og Renninger, K. A. (red). *Handbook of Child Psychology: Vol 5. Child Psychology in Practice*, 5. Utg. New York: John Wiley.

Øksnes, M., og Steinsholt, K., (2003). *Kunsten å fange øyeblikket – et essay om lek som improvisasjon*. Norsk pedagogisk tidsskrift. Volum 87. 01-02.

Øksnes, M. (2010). *Lekens flertydighet: Om barns lek i en institusjonalisert barndom*. Oslo: Cappelen.

Tabell 1.

Undertemaer	Hovedtemaer
<ul style="list-style-type: none"> - Lek er en stor kraftkilde. - Barns evne til problemløsning. - Barns kompetanse i løsningen av sine egne problemer. - Barns mot og ønske om forandring. - Lek som sosial læring og kommunikasjonsmiddel. 	Barns evne til endring gjennom lek
<ul style="list-style-type: none"> - Ansvarliggjøring av barn – barns eget ansvar for sine relasjoner. - Barns ansvar og bidrag til å korrigere hverandre – felleskapets betydning. - Barnefelleskapet og dets betydning for det sosiale og for sosial læring. 	Barnefelleskapets betydning.
<ul style="list-style-type: none"> - Kroppens rolle i kommunikasjon. - Forskjellen mellom det verbale språk og kroppsspråk. - Kroppslig språkuttrykk. - Barns forhold til urettferdighet. 	Barns kroppslige uttrykk.

VEDLEGG 1: Godkjenning fra NSD.

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Astri Melheim

Institutt for sykepleie

Høgskolen i Oslo og Akershus

Postboks 4 St. Olavs plass

0130 OSLO

Vår dato: 08.10.2015 Vår ref: 44965 / 3 / AMS Deres dato: Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 02.10.2015.
Meldingen gjelder prosjektet:

44965: Forumteater - hva er det. En studie av forumteater for barn og familier i psykisk helsearbeid

Behandlingsansvarlig: Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig: Astri Melheim

Student: Eirin Selmer-Hansen

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering.

Endringsmeldinger gis via et eget skjema,

<http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Anne-Mette Somby

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Vedlegg: ProsjektvurderingKopi: Eirin Selmer-Hansen
eirinhansen@hotmail.com

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Høgskolen i Oslo og Akershus sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 31.12.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)- slette digitale lyd-/bilde- og videoopptak.

Prosjektnr: 44965

VEDLEGG 2 : Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Forumteater med barn i psykisk helsearbeid”.

Bakgrunn og formål:

Denne studien er en del av en mastergrad i psykisk helsearbeid ved institutt for sykepleie og helsefremmende arbeid ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Målet med studien er å belyse erfaringer med forumteater for barn innenfor psykisk helsearbeid.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Data til studien krever aktiv deltagelse ved et individuelt intervju med varighet på om lag en time. Intervjuene er planlagt gjennomført i november 2015 – februar 2016.

Dataene vil registreres på lydopptak og ved notater.

Spørsmålene i intervjuet vil omhandle erfaringer med forumteater, hvilke former forumteater benyttes i, hvilken nytte forumteater kan ha, og på hvilke måter forumteater kan bidra som verktøy for barn i psykisk helsearbeid.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Deltagerne i studien vil anonymiseres og vil ikke være gjenkjennbare i publikasjonen. Det er bare jeg og min veileder ved Høgskolen i Oslo og Akershus som vil ha tilgang til intervjuene og datamaterialet.

En kode vil knytte datamaterialet til deg. Denne kodelisten vil oppbevares innelåst og adskilt fra datamaterialet.

Prosjektet skal etter planen avsluttes:

Prosjektet er planlagt avsluttet senest 31.12.2016

En del av masteroppgaven vil være en artikkel om prosjektet, og denne søkes publisert i et relevant fag- eller forskningstidskrift.

Frivillig deltakelse:

Det er frivillig å delta i denne studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke og din deltagelse uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger knyttet til deg bli makulert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Eirin Selmer-Hansen på telefon: 97703087 eller e-post: eirinshansen@hotmail.com

Veileder fra Høgskolen i Oslo og Akershus er førsteamanuensis Astri Melheim. Hun kan kontaktes på telefonnummer: 67236148 eller e-post: Astri.Melheim@hioa.no

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

VEDLEGG 3: Intervju-guide.

- I hvilke former har du benyttet forumteater?
 - Beskriv gjerne formen du har benyttet det i.
 - Opprinnelig form?
 - Har du gjort modifikasjoner/endringer? Evt. hvilke og hvorfor?
 - Deltar familien?

- Hva er dine erfaringer med å bruke forumteater for barn?
 - Positive?
 - Negative?

- Hvilke utfordringer opplever du i bruken med forumteater for barn?
 - Etske dilemmaer?
 - Er det noen situasjoner/arenaer hvor det ikke bør brukes?

- På hvilke måter/områder tenker du at forumteater kan ha nytte for barna?
 - Sosial fungering?
 - Familien?
 - Har det overførbarhet?
 - Identitet?
 - Leking med problemer?

- Synes du bruken av forumteater har bidratt til endringer hos barna? Evt. hva slags endringer?
 - Bedre sosial fungering?
 - Mindre konflikter?
 - Mer empati?

- Synes du forumteater har bidratt til at barna mestrer relasjonelle utfordringer på en annen måte?
 - Bedring i ferdigheter?
 - Hvilke utfordringer har endret/bedret/forandret seg?

- Har forumteater bidratt til å håndtere situasjoner og utfordringer i samspill med andre på en annen måte enn før?
 - Hvilke situasjoner?
 - Hvordan?
 - Hva er annerledes?

- Hvilken betydning har familiens deltagelse for at barna skal nyttiggjøre seg av forumteater?

- Hvilken betydning har gruppen for nytten av forumteater?